# DE CRITIAE OPERIBUS.

# PEDESTRI ORATIONE CONSCRIPTIS.

DISSERTATIO PHILOLOGICA
QUAM SCRIPSIT
AD SUMMOS IN PHILOSOPHIA HONORES
AB AMPLISSIMO
PHILOSOPHORUM JENENSIUM ORDINE
RITE IMPETRANDOS

HENRICUS N. PATRICK, M.A.,

ANGLUS EX OPPIDO CARNOUSTIE.

GLASGUAE:
EXCUDEBAT WILLIAM MACKENZIE.
MDCCCXCVI.

Genehmigt von der philosophischen Fakultät der Universität Jena auf Antrag des Herrn Professor Hirzel.

Jena, *den* 22 *Juli*, 1895.

Dr. L. Knorr,
d. Z. Decan.

PARENTIBUS CARIS.

# DE CRITIAE OPERIBUS.

# PEDESTRI ORATIONE CONSCRIPTIS.

# INDEX

# TESTIMONIA ANTIQUA.

---

## I. De Critiae Gente.

(1.) *ἐπεὶ δ' ἄριστα μὲν ἦν πεπαιδευμένος, γνώμας δὲ πλείστας ἑρμηνεύων, ἐς Δρωπίδην δ' ἀναφέρων, ὃς μετὰ Σόλωνα Ἀθηναίων ἦρξεν.—Philost. Vit. Sophist.* I. 16.

(2.) *ἥ τε γὰρ πατρῴα ὑμῖν οἰκία, ἡ Κριτίου τοῦ Δρωπίδου, καὶ ὑπ' Ἀνακρέοντος καὶ ὑπὸ Σόλωνος καὶ ἄλλων πολλῶν ποιητῶν ἐγκεκωμιασμένη παραδέδοται ἡμῖν, ὡς διαφέρουσα κάλλει τε καὶ ἀρετῇ καὶ τῇ ἄλλῃ λεγομένῃ εὐδαιμονίᾳ.—Plat. Charm.* 157, E.

(3.) *ὁ ῥυθμὸς Ἀνακρεόντειός ἐστι κεκλασμένος πρὸς τὸ θρηνητικόν· ἐπεδήμησε γὰρ τῇ Ἀττικῇ Κριτίου ἐρῶν.—Schol. ad Aesch. Prom.* 128.

(4.) *ἄκουε δή ὦ Σώκρατες λόγου μάλα μὲν ἀτόπου παντάπασί γε μὴν ἀληθοῦς ὡς ὁ τῶν ἕπτα σοφώτατος Σόλων ποτ' ἔφη· ἦν μὲν οὖν οἰκεῖος καὶ σφόδρα φίλος ἡμῖν Δρωπίδου τοῦ προπάππου, καθάπερ λέγει πολλαχοῦ καὶ αὐτὸς ἐν τῇ ποιήσει.*

. . . . . . . . . . . . . . .

*ἐγὼ φράσω παλαιὸν ἀκηκοὼς λόγον οὐ νέου ἀνδρός· ἦν μὲν γὰρ δὴ τότε Κριτίας ὡς ἔφη σχεδὸν ἐγγὺς ἤδη τῶν ἐνενήκοντα ἐτῶν, ἐγὼ δὲ μάλιστα δεκέτης.—Plat. Tim.* 20, E.

Hic Critias Tyrannus fingit se decennem fabulam illam de Atlantide ab avo Critia audivisse: hunc autem eam ab ipso Solone accepisse. Critiae igitur majores hunc in ordinem rediguntur.

Dropides
|
Critias Flavus
|
Callaeschrus
|
Critias Tyrannus

Attamen Odofroedus Muellerus rectissime monuit Platonem Critiam flavum cum Critia altero, ab Anacreonte amato, confudisse. Nam persipicuum est duo nomina non satis esse ad spatium inter Dropidam et Critiam Tyrannum explendum. Stemma igitur a Platone descriptum emendationem flagitat, quapropter Lallierus et Schleicherus, Muellerum sequuti duo nomina e conjectura interjecerunt, et hunc ordinem proponunt.

Dropides I.
|
Critias Flavus
|
Dropides II.
|
Critias ab Anacreonte amatus
|
Callaeschrus
|
Critias Tyrannus

Cui rationi pro mea parte assentior. Cf. O. Mueller. *Gr. Lit.* I. 304. *Lallier*, p. 12. *Schleicher*, p. 6.

(5.) *οὐδὲ γὰρ ἄν που, εἰ ἐτύγχανε νεώτερος ὤν, αἰσχρὸν ἂν ἦν αὐτῷ* (sc. *Χαρμίδῃ*) *διαλέγεσθαι ἡμῖν ἐναντίον γε σοῦ* (sc. *Κριτίου*) *ἐπιτρόπου τε ἅμα καὶ ἀνεψιοῦ ὄντος.—Plat. Charm.* 155A.

## II. De Rebus a Critia in Republica Administranda Gestis.

(1.) *Φέρε δὴ καὶ τὰ ὀνόματα ὑμῖν ἀναγνώσομαι τῶν ἀνδρῶν ὧν ἀπέγραψεν* (sc. *Διοκλείδης*) *ἵν' εἰδῆτε ὅσους μοι τῶν συγγενῶν ἀπώλλυε· . . . Κριτίας· ἀνεψιὸς καὶ οὗτος τοῦ πατρός· τούτους πάντας ἐν τοῖς τετταράκοντα ἀνδράσιν ἀπέγραψεν.—Andoc. De Myst.* § 47.

(2.) *καὶ ψηφίζεται ὁ δῆμος Κριτίου εἰπόντος τὸν μὲν νεκρὸν* (sc. *Φρυνίχου*) *κρίνειν προδοσίας, κἂν δόξῃ προδότης ὢν ἐν τῇ χώρᾳ τεθάφθαι, τά τε ὀστᾶ αὐτοῦ ἀνορύξαι καὶ ἐξορίσαι ἔξω τῆς Ἀττικῆς, ὅπως ἂν μὴ κέηται ἐν τῇ χώρᾳ μηδὲ τὰ ὀστᾶ τοῦ τὴν χώραν καὶ τὴν πόλιν προδιδόντος.*—*Lycurg. In Leocr.* §§ 113-115.

(3.) *τὸ μὲν οὖν ψήφισμα τῆς καθόδου πρότερον ἐκεκύρωτο Κριτίου τοῦ Καλλαίσχρου γράψαντος ὡς αὐτὸς ἐν ταῖς ἐλεγείαις πεποίηκεν, ὑπομιμνήσκων τὸν Ἀλκιβιάδην τῆς χάριτος ἐν τούτοις.*

*Γνώμη δ' ἥ σε κατήγαγ' ἐγὼ ταύτην ἐν ἅπασιν*
*εἶπον, καὶ γράψας τοὖργον ἔδρασα τόδε·*
*σφρηγὶς δ' ἡμετέρης γλώττης ἐπὶ τοῖσδεσι κεῖται.*

—*Plut. Alcib.* 23.

(4.) Suffragante Theramene populi scito restituitur (sc. Alcibiades) parique absens imperio praeficitur simul cum Thrasybulo et Theramene.—*Nep. Vit. Alc.* 6.

(5.) *καὶ γὰρ τὸν Ἀλκιβιάδην οὗτος μόνος* (sc. *Θηραμένης*) *συνεβούλευσε κατάγειν.*—*Diodor.* xiii. 38.

(6.) *καὶ Κλεοφῶν κατὰ Κριτίου τοῖς Σόλωνος ἐλεγείοις ἐχρήσατο λέγων ὅτι πάλαι ἀσελγὴς ἡ οἰκία· οὐ γὰρ ἄν ποτε ἐποίησε Σόλων,*

*Εἰπεῖν μοι Κριτίᾳ πυρρότριχι πατρὸς ἀκούειν.*—*Aristot. Rhet.* I. 15.

(7.) *Κριτίας ἅτε καὶ φυγὼν ὑπὸ τοῦ δήμου.*—*Xen. Hist. Graec.* II. 3, 15.

(8.) *ὅτε γὰρ ταῦτα ἦν* (*i.e.* tempore proelii apud insulas Arginnusas facti) *οὐ παρὼν ἐτύγχανεν* (sc. *Κριτίας*) *ἀλλ' ἐν Θετταλίᾳ μετὰ Προμηθέως δημοκρατίαν κατεσκεύαζε καὶ τοὺς Πενέστας ὥπλιζεν ἐπὶ τοὺς δεσπότας.*—*Xen. Hist. Graec.* II. 3, 36.

(9.) *Ἀρίστιππος δὲ ὁ Θετταλὸς ξένος ὢν ἐτύγχανεν αὐτῷ* (sc. *Κύρῳ*) *καὶ πιεζόμενος ὑπὸ τῶν οἴκοι ἀντιστασιωτῶν ἔρχεται πρὸς τὸν Κῦρον καὶ αἰτεῖ αὐτὸν εἰς δισχιλίους ξένους καὶ τριῶν μηνῶν μισθόν, ὡς οὕτω περιγενόμενος ἂν τῶν ἀντιστασιωτῶν· ὁ δὲ Κῦρος δίδωσιν αὐτῷ εἰς τετρακισχιλίους καὶ ἓξ μηνῶν μισθόν.*—*Xen. Anab.* I. 1, 11.

(10.) *καὶ παραγγέλλει* (sc. *Κῦρος*) *τῷ τε Κλεάρχῳ λαβόντι ἥκειν ὅσον ἦν αὐτῷ στράτευμα καὶ τῷ Ἀριστίππῳ συναλλαγέντι πρὸς τοὺς οἴκοι ἀποπέμψαι πρὸς ἑαυτὸν ὃ εἶχε στράτευμα.*—*Xen. Anab.* I. 2, 1.

(11.) Ὦ Μένων πρὸ τοῦ μὲν Θετταλοὶ εὐδόκιμοι ἦσαν καὶ ἐθαυμάζοντο ἐφ' ἱππικῇ τε καὶ πλούτῳ, νῦν δε, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, καὶ ἐπὶ σοφίᾳ, καὶ οὐχ ἥκιστα οἱ τοῦ σοῦ ἑταίρου Ἀριστίππου πολῖται Λαρίσαιοι· τούτου δὲ ὑμῖν αἴτιός ἐστι Γοργίας· ἀφικόμενος γὰρ εἰς τὴν πόλιν ἐραστὰς ἐπὶ σοφίᾳ εἴληφεν Ἀλευαδῶν τε τους πρώτους, ὧν ὁ σὸς ἐραστής ἐστιν Ἀρίστιππος, καὶ τῶν ἄλλων Θετταλῶν.—*Plat. Men.* 178 B.

(12.) κατὰ δὲ τοῦτον τὸν καιρὸν (sc. intio tyrannorum potestatis) περὶ ἡλίου ἔκλειψιν Λυκόφρων, ὁ Φεραῖος, βουλόμενος ἄρξαι ὅλης τῆς Θετταλίας τοὺς ἐναντιουμένους αὐτῷ τῶν Θετταλῶν, Λαρισαίους τε καὶ ἄλλους, μάχῃ ἐνίκησε καὶ πολλοὺς ἀπέκτεινεν.—*Xen. Hist. Graec.* II. 3, 4.

(13.) Κριτίας μὲν φυγὼν εἰς Θετταλίαν ἐκεῖ συνῆν ἀνθρώποις ἀνομίᾳ μᾶλλον ἢ δικαιοσύνῃ χρωμένοις.—*Xen. Mem.* I. 2, 24.

(14.) καὶ εἰ μὲν ἀπαίδευτος ὢν εἰς τάδε ὑπήχθη ἔρρωτ' ἂν ὁ λόγος τοῖς φάσκουσιν ὑπὸ Θετταλίας καὶ τῆς ἐκείνῃ ὁμιλίας παρεφθορέναι αὐτὸν. . . . . . . . . .
ὥστε ἐνθυμουμένῳ ταῦτα Κριτίας ἂν εἴη Θετταλοὺς διεφθορὼς μᾶλλον ἢ Κριτίαν Θετταλόι.—*Philost. Vit. Sophist.* I. 16.

(15.) τέλος δὲ Κριτίας ἐδίδασκε Λύσανδρον ὡς Ἀθηναίων οὐκ ἔστι δημοκρατουμένων ἀσφαλῶς ἄρχειν Λακεδαιμονίοις τῆς Ἑλλάδος· Ἀθηναίους δὲ κἂν πρᾴως πάνυ καὶ καλῶς πρὸς ὀλιγαρχίαν ἔχουσιν οὐκ ἐάσει ζῶν Ἀλκιβιάδης ἀτρεμεῖν ἐπὶ τῶν καθεστώτων.—*Plut. Alc.* 38.

Eodem tempore Critias ceterique tyranni Atheniensium certos homines ad Lysandrum in Asiam miserant, qui eum certiorem facerent, nisi Alcibiades sustulisset, nihil earum rerum fore ratum quas ipse Athenis constituisset: quare, si suas res gestas manere vellet, illum persequeretur.—*Nep. Vit. Alc.* 10.

## III. De Critia Gorgiae Discipulo.

(1.) διαλεχθεὶς δὲ Ἀθήνησιν (sc. Γοργίας) ἤδη γηράσκων εἰ μὲν ὑπὸ τῶν πολλῶν ἐθαυμάσθη, οὔπω θαῦμα, ὁ δὲ οἶμαι καὶ τοὺς ἐλλογιμωτάτους ἀνηρτήσατο, Κριτίαν μὲν καὶ Ἀλκιβιάδην νέω ὄντε κ. τ. λ.—*Philost. Vit. Sophist.* I. 9.

(2.) Κριτίας δὲ καὶ Θουκυδίδης οὐκ ἀγνοοῦνται τὸ μεγαλόγνωμον καὶ τὴν ὀφρὺν παρ' αὐτοῦ (sc. Γοργίου) κεκτημένοι, μετα ποιοῦντες δ' αὐτὸ ἐς τὸ οἰκεῖον ὁ μὲν ὑπ' εὐγλωττίας ὁ δ' ὑπὸ ῥώμης.—*Philost. Epist.* 73.

(3.) ὅσους μέντοι ἔχομεν ἐπὶ τὸ παλαιότατον ἀναφέροντες ἀπομνημονεῦσαι τὴν ἰδέαν τῶν λόγων ταύτην μεταχειρισαμένους τούτους εὕροι τις ἂν ἐπιβεβληκότας Ἀντιφῶντι, πρεσβύτῃ ἤδη ὄντι, οἷον Ἀλκιβιάδην Κριτίαν Λυσίαν Ἀρχῖνον.—*Pseudo-Plut. Vit. Antiph.*

## IV. Quid Empedocles et Critias De Anima Censuerint.

(1.) ὅσοι μὲν οὖν ἐπὶ τὸ κινεῖσθαι τὸ ἔμψυχον ἀπέβλεψαν οὗτοι τὸ κινητικώτατον ὑπέλαβον τὴν ψυχήν· ὅσοι δὲ ἐπὶ τὸ γινώσκειν καὶ τὸ αἰσθάνεσθαι τῶν ὄντων οὗτοι λέγουσι τὴν ψυχὴν τὰς ἀρχὰς οἱ μὲν πλείους ποιοῦντες, οἱ δὲ μίαν ταύτην ὥσπερ Ἐμπεδοκλῆς μὲν ἐκ τῶν στοιχείων πάντων εἶναι δὲ καὶ ἕκαστον ψυχὴν τούτων.—*Aristot. De Anima* I. 2, 6.

(2.) ἕτεροι δ' αἷμα (sc. τὴν ψυχὴν εἶναι λέγουσι) καθάπερ Κριτίας τὸ αἰσθάνεσθαι ψυχῆς οἰκειότατον ὑπολαμβάνοντες. —*Aristot. op. cit.* I. 2, 19.

(3.) ὁ δὲ τὸ αἷμα τὴν ψυχὴν θέμενος Κριτίας εἴτε ὁ τῶν τριάκοντα γενόμενος εἷς εἴτε σοφιστής τις οὐδὲν ἡμῖν διοίσει. εἰς τοῦτο δὲ ὑπεφέρετο διὰ τὸ τὰ ἐν ἡμῖν ἄναιμα οἷον τὰ ὀστᾶ ἀναίσθητα ὁρᾶν.—*Simplicius ad loc.*

(4.) Κριτίαν ἔτι τὸν ἕνα τῶν τριάκοντα ὃς καὶ Σωκράτους ἠκροάσατο ἢ καὶ ἄλλον τινὰ λέγει· οὐδὲν γὰρ διαφερόμεθα· φασὶ δὲ καὶ Κριτίαν γεγονέναι σοφιστὴν, οὗ καὶ τὰ φερόμενα συγγράματα εἶναι ὡς Ἀλέξανδρος λέγει· τὸν γὰρ τῶν τριάκοντα μηδὲ γεγραφέναι ἄλλο τι, πλὴν πολιτείας ἐμμέτρους· οὗτος οὖν τὴν ψυχὴν ἔλεγεν αἷμα εἶναι· Αἷμα γὰρ (φησὶν) ἀνθρώποις περικάρδιόν ἐστι νόημα. τοῦτο δὲ, ἐπει δὴ τὴν ψυχὴν τὸ αἰσθάνεσθαι ἐχαρακτήριζεν· ἀναίσθητα δὲ τὰ ἄναιμα τῶν μορίων, τρίχες, ὀστᾶ, ὄνυχες καὶ τὰ τοιαῦτα· ὥστε τῆς αἰσθήσεως αἴτιον τὸ αἷμα· ἡ δὲ αἴσθησις ψυχῆς ἴδιον.—*Johannes Philoponus ad loc. cit.*

(5.) τῶν δὲ φορτικωτέρων καὶ ὕδωρ τινες ἀπεφήσαντο καθάπερ Ἵππων· . . . καὶ γὰρ ἐλέγχει τοὺς αἷμα φάσκοντας τήν ψυχήν.—*Aristot. op. cit.* I. 2, 18.

(6.) *ὡσαύτως δὲ λεγει* (sc. Ἐμπεδοκλῆς) *καὶ περὶ φρονήσεως καὶ ἀγνοίας· τὸ μὲν γὰρ φρονεῖν εἶναι τοῖς ὁμοίοις τὸ δ' ἀγνοεῖν τοῖς ἀνομοίοις, ὡς ἢ ταὐτον ἢ παραπλήσιον ὂν τῇ αἰσθήσει τὴν φρόνησιν· διαριθμησάμενος γὰρ ὡς ἕκαστον ἑκάστῳ γνωρίζομεν, ἐπὶ τέλει προσέθηκεν ὡς ἐκ τούτων πάντα πεπήγασιν, ἁρμοσθέντα καὶ τούτοις φρονέουσι καὶ ἥδονται τ' ἀνίωνται. διὸ καὶ τῷ αἵματι μάλιστα φρονεῖν· ἐν τούτῳ γὰρ μάλιστα κεκρᾶσθαι ἐστι τὰ στοιχεῖα τῶν μερῶν.*—*Theophrast. De Sens.* II. 10.

(7.) *αἷμά φησι εἶναι τὴν ψυχὴν ὡς* Ἐμπεδοκλῆς *καὶ* Κριτίας.
—*Galen.* (ed. Kühn) V. 283.

(8.) Plato dicit animam essentiam se moventem . . . Empedocles et Critias sanguinem. *Macrob. In Somn. Scip.* I. 14., 20.

(9.) Nec illos solos dico qui eam (sc. animam) de manifestis corporalibus effingunt, ut Hipparchus et Heraclitus ex igni, ut Hippon et Thales ex aqua, ut Empedocles et Critias ex sanguine.—*Tertull. De Anima* 5.

(10.) Ille versus Orphei vel Empedoclis Namque homini sanguis circumcordialis est sensus.—*Tertull. De Anima* 15.

(11.) Ἐμπεδοκλῆς *τε οὕτω φαίνεται, ὡς ὀργάνου πρὸς σύνεσιν τοῦ αἵματος ὄντος, λέγειν*

*αἵματος ἐν πελάγεσσι τεθραμμένη ἀντιθόροντος*
*τῇ τε νόημα μάλιστα κυκλίσκεται ἀνθρώποισιν·*
*αἷμα γὰρ ἀνθρώποις περικάρδιόν ἐστι νόημα.*
—*Porphyr. apud Stob. Ecl. Phys.* 1026.

(12.) Empedocles principalem animae vim constituit in corde sic dicens, sanguine cordis enim noster viget intellectus.—*Chalcidius. Comm. ad. Timaeum* p. 305.

## V. De Critia Oratore.

(1.) Huic aetati suppares Alcibiades, Critias, Theramenes quibus temporibus quod dicendi genus viguerit ex Thucydidi scriptis, qui ipse tum fuit, intellegi maxime potest: grandes erant verbis crebri sententiis, compressione rerum breves, et ob eam ipsam causam interdum subobscuri.—*Cic. Brut.* § 29.

(2.) Antiquissimi fere sunt quorum quidem scripta constent Pericles atque Alcibiades atque eadem aetate Thucydides . . . consecuti sunt hos Critias, Theramenes, Lysias. Multa Lysiae scripta sunt, nonnulla Critiae, de Theramene audivimus: omnes enim tum retinebant Pericli sucum sed erant paulo uberiore filo.—*Cic. De Orat.* II. § 93.

(3.) (*Λυσίας*) *καθαρός ἐστι τὴν ἑρμηνείαν πάνυ καὶ τῆς Ἀττικῆς γλώττης ἄριστος κανὼν οὐ τῆς ἀρχαίας ᾗ κέχρηται Πλάτων καὶ Θουκυδίδης ἀλλὰ τῆς κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον ἐπιχωριαζούσης ὥς ἐστι τεκμήρασθαι τοῖς τε Ἀνδοκίδου λόγοις καὶ τοῖς Κριτίου καὶ ἄλλοις σύχνοις.*—*Dionys. Halicarnass. De Lysia*, § 2.

(4.) *τῶν μὲν δὴ κατα ταύτην τὴν ἀγωγὴν κοσμουμένων ἐκεῖνον τὸν ἄνδρα* (sc. *Ἰσαῖον*) *διαφορώτατον ἡγησάμενος, οὐκ ἔτι περὶ τῶν ἀλλῶν ἤξιωσα μακρολογεῖν καὶ δαπανᾶν εἰς οὐδὲν ἀναγκαῖον τόν χρόνον· τῶν δὲ τοὺς ἀκριβεῖς προαιρουμένων λόγους καὶ πρὸς τὴν ἐναγώνιον ἀσκούντων ῥητορικὴν, ὧν ἔγενετο Ἀντιφῶν τε ὁ Ῥαμνούσιος καὶ Θρασύμαχος ὁ Χαλκηδόνιος καὶ Πολυκράτης ὁ Ἀθηναῖος, Κριτίας τε ὁ τῶν τριάκοντα ἄρξας καὶ Ζωΐλος ὁ τὰς καθ' Ὁμήρου συντάξεις καταλιπὼν καὶ ἄλλοι τοιοῦτοι τινες οὐδένα οὔτε ἀκριβέστερον οὔτε χαριέστερον γεγονέναι Λυσίου. Θρασύμαχος δὲ καθαρὸς μὲν καὶ λεπτὸς καὶ δεινὸς εὑρεῖν τε καὶ εἰπεῖν στρογγυλῶς καὶ περιττῶς, ὃ βούλεται· πᾶς δ' ἐστιν ἐν τοῖς τεχνογραφικοῖς καὶ ἐπιδεικτικοῖς· δικανικοὺς δὲ ἢ συμβουλευτικοὺς οὐκ ἀπολέλοιπε λόγους· τὰ δὲ αὐτὰ καὶ περὶ Κριτίου καὶ περὶ Ζωίλου τις ἂν εἰπεῖν ἔχοι.*—*Dionys. Halicarnass. De Isaeo*, § 20.

(5.) *ἐστι γὰρ καὶ οὗτος σεμνὸς μὲν παραπλησίως τῷ Ἀντιφῶντι καὶ διηρμένος πρὸς ὄγκον, καὶ τὰ πολλὰ λέγων ἀποφαντικῶς, καθαρώτερος δὲ τὴν λέξιν καὶ ὅτε περιβάλλει διευκρινῶν, ὥστε εἶναι καὶ σαφὴς ἅμα τῷ μεγέθει καὶ εὐκρίνης· ἔχει δε πολλαχοῦ καὶ μάλιστα ἐν τοῖς δημηγορικοῖς προοιμίοις καὶ τὸ ἀληθινόν τε καὶ πιθανόν· ἐπιμελὴς δὲ ὢν οὐ μετρίως, ὅμως οὐχ ἁπλῶς χρῆται τῷ τοιούτῳ κόσμῳ, οὐδὲ κατὰ τὸν Ἀντιφῶντα προσκόρως καὶ σαφῆ τὴν ἐπιτήδευσιν ἔχοντι, ἀλλ' ὥστε μετέχειν καὶ κατὰ τοῦτο τοῦ ἀληθοῦς· τοῖς δὲ ἄλλοις τοῦ ἤθους εἴδεσιν οὐ σφόδρα τι χρῆται οἷον ἐπιεικείᾳ καὶ ἀφελείᾳ ἢ ὅσα τοιαῦτα·*

ταῦτα καὶ περὶ Κριτίου.—Hermogenes περὶ ἰδεῶν II. 11 (*Rhet. Graec. Ed. Walz*, III. 388).

(6.) τὴν δ' ἰδέαν τοῦ λόγου δογματίας ὁ Κριτίας καὶ πολυγνώμων σεμνολογῆσαι τε ἱκανώτατος, οὐ τὴν διθυραμβώδη σεμνολογίαν, οὐδὲ καταφεύγουσαν ἐς τὰ ἐκ ποιητικῆς ὀνόματα, ἀλλ' ἐκ τῶν κυριωτάτων συγκειμένην καὶ κατὰ φὺσιν ἔχουσαν. ὁρῶ τὸν ἄνδρα καὶ βραχυλογοῦντα ἱκανῶς καὶ δεινῶς καθαπτόμενον ἐν ἀπολογίας ἤθει, ἀττικίζοντά τε οὐκ ἀκρατῶς οὐδὲ ἐκφαυλῶς· τὸ γὰρ ἀπειρόκαλον ἐν τῷ ἀττικίζειν βάρβαρον, ἀλλ' ὥσπερ ἀκτίνων αὐγαὶ τὰ 'Αττικὰ ὀνόματα διαφαίνεται τοῦ λογοῦ. καὶ τὸ ἀσυνδέτως δὲ χωρίῳ προσβαλεῖν Κριτίου ὥρη, καὶ τὸ παραδόξως δ' ἀπαγγεῖλαι Κριτίου ἀγών· τὸ δὲ τοῦ λόγου πνεῦμα ἐλλιπέστερον μὲν, ἡδὺ δὲ καὶ λεῖον ὥσπερ τοῦ Ζεφύρου ἡ αὔρα. —*Philost. Vit. Soph.* I. 16.

(7.) εἰ δ' ἀπὸ ὀνόματος ἤρξατο αὐτῷ λόγος ἀποφαντικοῦ οἷον "δοκεῖ δ' ἔμοιγε" σκληρότερος ἂν ἐγένετο ὁ λόγος καὶ μᾶλλον Κριτίου ἔδοξεν ἂν εἶναι ἤ τινος τῶν τοιούτων.—*Aristides* (Rhet. Graec. Ed. Spengel, II. 517).

(8.) ἰστέον δὲ ὅτι διορθοῦνται τὴν εὐτέλειαν αἱ ἀντιπτώσεις καὶ ἀναστροφαί· οἷον "ἐγὼ ἔχω πατέρα·" τοῦτο εὐτελὲς, κοινὸν γάρ· εἰ δὲ λέγεις "ἐμόι ἐστι πατήρ" ἐκφεύξῃ τὴν εὐτέλειαν διὰ τῆς ἀντιπτώσεως. κατὰ δὲ ἀντιστροφὴν οἷον "τῷ ἀγῶνι τῶν Πυθίων." τοῦτο κοινὸν καὶ εὐτελές· ἀλλα Κριτίας ἀντιστρέψας εἶπε "τῷ τῶν Πυθίων ἀγῶνι."—*Maximus Planudes. Commentar. in Hermog.* περὶ ἰδεῶν (Rhet. Graec. Ed. Walz, V. 483, 484).

(9.) προσέκειτο μὲν γὰρ (sc. 'Ηρώδης Αττικὸς) τοῖς παλαιοῖς, τῷ δὲ Κριτίᾳ καὶ προσετετήκει· καὶ παρήγαγεν αὐτὸν ἐς ἤθη 'Ελλήνων, τέως ἀμελούμενον καὶ περιορώμενον.—*Philost. Vit. Sophist.* II. 1.

(10.) εἰλικρινοῦς δὲ καὶ καθαροῦ καὶ 'Αττικοῦ λόγου κανόνας καὶ σταθμὰς καὶ παράδειγμά φησιν (sc. Φρύνιχος) ἄριστον Πλάτωνά τε καὶ Δημοσθένην μετὰ τοῦ ῥητορικοῦ τῶν ἐννέα χοροῦ, Θουκυδίδην τε καὶ Ξενοφῶντα καὶ Αἰσχίνην τοῦ Λυσανίου, τὸν Σωκρατικὸν, Κριτίαν τε τὸν Καλλαίσχρου καὶ 'Αντισθένην μετὰ τῶν γνησίων αὐτοῦ δύο λόγων, τοῦ περὶ Κύρου καὶ τοῦ περὶ 'Οδυσσείας.—*Photius* (Ed. Bekker), 101, b. 9.

# FRAGMENTA.

## A. Πολιτεῖαι.

### (a.) Λακεδαιμονίων Πολιτεία.

(1.) Κριτίας γράφει·

Ἄρχομαι δέ τοι ἀπὸ γενετῆς ἀνθρώπου πῶς ἂν βέλτιστος τὸ σῶμα γένοιτο καὶ ἰσχυρότατος, εἰ ὁ φυτεύων γυμνάζοιτο καὶ ἐσθίοι ἐῤῥωμένως καὶ ταλαιπωροίη τὸ σῶμα, καὶ ἡ μήτηρ τοῦ παιδίου τοῦ μέλλοντος ἔσεσθαι ἰσχύοι τὸ σῶμα καὶ γυμνάζοιτο. *Clem. Alex. Strom.* VI. p. 264, Sylb.

(2.) Πρὸς οὓς λεκτέον ὅτι τρόποι εἰσὶ πόσεων κατὰ πόλεις ἴδιοι, ὡς Κριτίας παρίστησιν ἐν τῇ Λακεδαιμονίων Πολιτειᾳ δια τούτων·

ὁ μὲν Χῖος καὶ Θάσιος ἐκ μεγάλων κυλίκων ἐπιδέξια, ὁ δ' Ἀττικὸς ἐκ μικρῶν ἐπιδέξια, ὁ δὲ Θετταλικὸς ἐκπώματα προπίνει ὅτῳ ἂν βούλωνται μεγάλα. Λακεδαιμόνιοι δὲ τὴν παρ' αὐτῷ ἕκαστος πίνει, ὁ δὲ παῖς οἰνοχοεῖ ὅσον ἂν ἀποπίῃ.—*Athen.* XI. 463 E. F. Cf. *Poet. Lyr. Graec.* II. 280. Fr. 2.

(3.) Κριτίας ἐν Λακεδαιμονίων Πολιτειᾳ γράφει οὕτως.

Χωρὶς δὲ τούτων τὰ σμικρότατα ἐς τὴν δίαιταν ὑποδήματα ἄριστα· Λακωνικὰ ἱμάτια φορεῖν ἥδιστα καὶ χρησιμώτατα· κώθων Λακωνικὸς ἔκπωμα ἐπιτηδειότατον εἰς στρατείαν καὶ εὐφορώτατον ἐν γυλίῳ· οὗ δὲ ἕνεκα στρατιωτικῷ πολλάκις ἀνάγκη ὕδωρ πίνειν οὐ καθαρὸν· πρῶτον μὲν οὖν τὸ μὴ λίαν κατάδηλον εἶναι τὸ πόμα, εἶτα ἄμβωνας ὁ κώθων ἔχων ὑπολείπει τὸ οὐ καθαρὸν ἐν αὐτῷ.—*Athen.* XI. 483 B.

(4.) Τὰ πρόχειρα τῶν σκευῶν καὶ ἀναγκαῖα ταῦτα, κλιντῆρες καὶ δίφροι καὶ τράπεζαι, βέλτιστα παρ' αὐτοῖς (sc. Λακεδαιμονίοις) ἐδημιουργεῖτο, καὶ κώθων ὁ Λακωνικὸς εὐδοκίμει μάλιστα πρὸς τὰς στρατείας ὥς φησι Κριτίας· τὰ γὰρ ἀναγκαίως πινόμενα τῶν ὑδάτων καὶ δυσωποῦντα τὴν ὄψιν ἀπεκρύπτετο τῇ χρόᾳ, καὶ τοῦ θολεροῦ προσκόπτοντος ἐντος καὶ προσισχομένου τοῖς ἄμβωσι, καθαρώτερον ἐπλησίαζε τῷ στόματι τὸ πινόμενον. *Plut. Lycurg.* 9.

(5.) μάλιστα δοῦλοι ἐν Λακεδαίμονι καὶ ἐλεύθεροι, τὶ δ' ἄλλο γε, ἢ ὅπερ αὐτὸς ὁ Κριτίας φησιν ὡς ἀπιστίας εἵνεκα τῆς πρὸς τοὺς εἵλωτας τούτους ἐξαιρεῖ μὲν (ὁ) Σπαρτιάτης οἴκοι τῆς ἀσπίδος τὸν πόρπακα, τοῦτο δ' οὐκ ἔχων ἐπὶ τῆς στρατείας ποιεῖν διὰ τὸ δεῖν πολλάκις ὀξύτητος, τὸ δόρυ ἔχων ἀεὶ περιέρχεται ὡς κρείττων γε ταύτῃ τοῦ εἵλωτος ἐσόμενος, ἢν ἀπὸ μόνης νεωτερίζῃ τῆς ἀσπίδος· μεμηχάνηνται δὲ (codd. δὴ) καὶ κλεῖδας ἃς οἴονται τῆς παρ' ἐκείνων ἐπιβουλῆς ἰσχυροτέρας εἶναι.—Liban. (ed. Reiske), II. 85; cf. Blass, *Griechische Beredsamkeit*, I. 262.

(6.) Φησὶ γοῦν Κριτίας οὕτω· Ἀναπεδήσαντες εἰς ὕψος πρὸ τοῦ κατενεχθῆναι ἐπὶ γῆν παραλλαγὰς πολλὰς τοῖς ποσὶν ἐποίουν ὁ δὴ θερμαϋστρίζειν ἔλεγον.—*Eustath. ad Hom. Odyss.* Θ, 376.

(*b.*) Θετταλῶν πολιτεία.

(7.) Ὡμολόγηνται δ' οἱ Θετταλοί, ὡς καὶ Κριτίας φησί, πάντων Ἑλλήνων πολυτελέστατοι γεγενῆσθαι περί τε τὴν δίαιταν καὶ τὴν ἐσθῆτα· ὅπερ αὐτοῖς αἴτιον ἔγενετο κατὰ τῆς Ἑλλάδος ἐπαγαγεῖν τοὺς Πέρσας, ζηλώσαντας τὴν τούτων τρυφὴν καὶ πολυτέλειαν.—*Athen.* XII. 527 A.

ὁμολογοῦνται δ' οἱ Θετταλοὶ πολυτελέστατοι τῶν Ἑλλήνων γεγενῆσθαι περί τε τὰς ἐσθῆτας καὶ τὴν δίαιταν· ὅπερ αὐτοῖς αἴτιον ἔγενετο καὶ τοῦ κατὰ τῆς Ἑλλάδος ἐπαγαγεῖν τοὺς Πέρσας, ἐζηλωκόσι τὴν τούτων τρυφὴν καὶ πολυτέλειαν. ἱστορεῖ δὲ καὶ περὶ τῆς πολυτελείας αὐτῶν καὶ Κριτίας ἐν τῇ Πολιτείᾳ αὐτῶν. *Athen.* XIV. 663 A.

B. Ὁμιλίαι.

(8.) Καὶ ἐν Ὁμιλιῶν προτέρῳ.

Εἰ δ' αὐτὸς ἀσκήσειας ὅπως γνώμῃ σῇ ἔσῃ ἱκανὸς ἥκιστα ἂν οὕτως ὑπ' αὐτοῦ ἂν ἀδικηθείης.—*Galen* (ed. Kühn), XVIII. 656.

(9.) Αἰτιᾶται Κριτίας Ἀρχίλοχον ὅτι κάκιστα ἑαυτὸν εἶπεν· Εἰ γὰρ μὴ ἐκεῖνος τοιαύτην δόξαν ὑπὲρ ἑαυτοῦ εἰς τοὺς Ἕλληνας ἐξήνεγκεν οὐκ ἂν ἐπυθόμεθα ἡμεῖς, οὔτε ὅτι Ἐνιποῦς υἱὸς ἦν τῆς δούλης, οὔθ' ὅτι καταλιπὼν Πάρον διὰ πενίαν καὶ ἀπορίαν ἦλθεν εἰς Θάσον, οὔθ' ὅτι ἐλθὼν τοῖς ἐνταῦθα ἐχθρὸς ἐγένετο, οὐδὲ μὴν ὅτι ὁμοίως τοὺς φίλους καὶ τοὺς ἐχθροὺς κακῶς ἔλεγε. πρὸς δὲ τούτοις (ἦ δ' ὅς) οὔτε ὅτι μοιχὸς ἦν ᾔδειμεν ἄν, εἰ μὴ παρ' αὐτοῦ

*μαθόντες οὔτε ὅτι λάγνος καὶ ὑβριστὴς, καὶ, τὸ ἔτι τούτων αἴσχιστον, ὅτι τὴν ἀσπίδα ἀπέβαλεν· οὐκ ἀγαθὸς ἄρα ἦν ὁ Ἀρχίλοχος μάρτυς ἑαυτῷ, τοιοῦτον κλέος ἀπολιπὼν καὶ τοιαύτην ἑαυτῷ φήμην.*—*Aelian. Var. Hist.* X. 13.

(10.) *Λέγει Κριτίας Θεμιστοκλέα τὸν Νεοκλέους, πρὶν ἢ ἄρξασθαι πολιτεύεσθαι, τρία τάλαντα ἔχειν τὴν οὐσίαν τὴν πατρῴαν· ἐπεὶ δὲ τῶν κοινῶν προέστη, εἶτα ἔφυγε καὶ ἐδημεύθη αὐτοῦ ἡ οὐσία, κατεφωράθη ἑκατὸν ταλάντων πλείω οὐσίαν ἔχων· ὁμοίως δὲ καὶ Κλέωνα πρὸ τοῦ παρελθεῖν ἐπὶ τὰ κοινὰ μηδὲν τῶν οἰκείων ἐλεύθερον εἶναι· μετὰ δὲ πεντήκοντα ταλάντων τὸν οἶκον ἀπέλιπεν.*—*Aelian. Var. Hist.* X. 17.

(11.) *Ἐφιάλτου δὲ κωλύοντος καὶ διαμαρτυρομένου μὴ βοηθεῖν μηδ' ἀντιστάναι πόλιν ἀντίπαλον ἐπὶ τὰς Ἀθήνας, ἀλλ' ἐᾶν κεῖσθαι καὶ πατηθῆναι τὸ φρόνημα τῆς Σπάρτης, Κίμωνά φησι Κριτίας τὴν τῆς πατρίδος αὔξησιν ἐν ὑστέρῳ θέμενον τοῦ Λακεδαιμονίων συμφέροντος, ἀναπεισαντα τὸν δῆμον ἐξελθεῖν βοηθοῦντα μετὰ πολλῶν ὁπλιτῶν.*—*Plut. Cim.* 16.

(12.) *Οἶδα γὰρ δὴ καὶ Κριτίαν τὸν σοφιστὴν οὐκ ἐκ πατέρων ἀλλ' Ὁμήρου δὴ μόνου σὺν τῷ πατρὶ ἐπιμνησθέντα, ἐπειδὴ θαῦμα δηλώσειν ἔμελλε πατέρα Ὁμήρῳ ποταμὸν εἶναι.*—*Philost. Vit. Sophist. Prooem.*

(13.) *Μάρτυρες ἔσονται οἱ σοφοὶ εἴ που ἑνὸς τῶν ἑπτὰ σοφῶν ἐστι τὸ ἀποφθέγμα Μηδὲν ἄγαν, ὅπερ Χίλωνι ἀνατίθεασιν ὡς Κριτίας καὶ Πίνδαρος.*—*Schol. ad. Eurip. Hippol.* 265.

(14.) *Metrum dactyllicum hexametrum inventum primitus ab Orpheo Critias asserit.* Mall. Theodor. (Gramm. Lat. Ed. Keil, vi. 589).

## C. Ἀφορισμόι.

(15.) *Κριτίας ἐν τῷ πρωτῳ Ἀφορισμῷ τάδε γράφει.*

*Μηδὲ ἃ τῷ ἄλλῳ σώματι αἰσθάνεται μηδὲ ἃ τῇ γνώμῃ γιγνώσκει. καὶ πάλιν Γιγνώσκουσιν οἱ ἄνθρωποι εἰ τὶς μὲν ὑγιαίνει τῇ γνώμῃ.*—*Galen* (ed. Kühn), XVIII. 656.

## D. Περὶ φύσεως ἔρωτος ἢ ἐρώτων.

(16.) *Δυσανίης*—*Κριτίας ἐν τῷ περὶ φύσεως ἔρωτος ἢ ἐρώτων* [1]

[1] Codices *ἀρετῶν* exhibent quod plane in *ἐρώτων* mutandum est. Cf. *Bach. op. cit.* 103.

*οὕτως ἐξηγεῖται τοὔνομα· δυσανίης δ' ἐστιν ὅστις ἐπὶ τοῖς σμικροῖς ἀνιᾶται καὶ ἐπὶ τοῖς μεγάλοις μᾶλλον ἢ οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι ἢ πλείω χρόνον.*—*Galen.* (ed. Kühn), XIX. 94.

(17.) *ἢ οὐκ οἶσθα Κριτίαν, τὸν τῶν τριάκοντα, ὅτι κάλλιστον ἔφη εἶδος ἐν τοῖς ἄρρεσι τὸ θῆλυ ἐν δ' αὖ τοῖς θήλεσι τοὔναντιον.* *Dion. Cass. Orat.* XXI. 2 (ed. Reiske, vol. I. p. 502.)[1]

## E. Vocabula a Julio Polluce Notata.

(18.) *οἱ μὲν γὰρ ψευδομάρτυρες, εἴρηνται παρὰ Κριτίᾳ καὶ ὁ ψευδομαρτυς· οὐκ οἶδα δὲ εἴ που καὶ τὸ ψευδομαρτυρεῖν ὁ αὐτὸς λέγει.*—*Poll. Onom.* VI. 153.

(19.) *Κριτίας δὲ ἀποδικάσαι ἔφη τὴν δίκην, τὸ ἀπολῦσαι ἢ νικῶσαν ἀποφῆναι, ὡς ἂν ἡμεῖς ἀποψηφίσαι· ὁ δ' αυτὸς καὶ διαδικάζειν, τὸ δἰ ὅλου τοῦ ἔτους δικάζειν.*—*Poll. ibid.* VIII. 25.

(20.) *καὶ διοπτεύειν Κριτίας καὶ Ἀντιφῶν.*—*Poll. ibid.* II. 58.

(21.) *τάχα δ' ἂν εἰς ταὐτὸν συντελεῖ καὶ καὶ τὸ σπείρεσθαι, διασπείρεσθαι, διασκεδάννυσθαι, ἢ ὡς Ξενοφῶν διασκίδνασθαι, ἢ διαπεφορῆσθαι, ὡς Κριτίας.*—*Poll. ibid.* VI. 195.

(22.) *παρὰ δὲ Κριτίᾳ καὶ λογεὺς ὁ ῥήτωρ εἴρηται.*—*Poll. ibid.* II. 122.

(23.) *καὶ γὰρ Πλάτων ἐστιν οὗ ὀνομάζειν δοκεῖ, ὥσπερ Κριτίᾳ τὰς πρὸς κιθάραν ᾠδὰς ἀρέσκει καλεῖν.*—*Poll. op. cit.* IV. 64.

(24.) *καὶ παρὰ Κριτίᾳ, ὁ ἀστύτριψ.*—*Poll. ibid.* IX. 17.

(25.) *καὶ ἡ παρὰ Κριτίᾳ εὐξυνεσία.*—*Poll. ibid.* IX. 161.

(26.) *καὶ ποδεῖα, τοὺς περὶ τοῖς ποσὶ πίλους Κριτίας, ἃ Αἰσχύλος πέλλυτρα καλεῖ.*—*Poll. ibid.* II. 196.

(27.) *ἃ δὲ πόδεια Κριτίας καλεῖ εἴτε πίλους αὐτὰ οἰητέον, εἴτε περιειλήματα ποδῶν, ταῦτα πέλυντρα καλεῖ ἐν Φοινίσσαις Αἰσχύλος πέλυντρ' ἔχουσιν εὐθέτοις ἐν ἀρβύλαις.*—*Poll. ibid.* VII. 91.

(28.) *καὶ ὡς Κριτίας ῥυπαρία.*—*Poll. ibid.* III. 116.

(29.) *οἱ δὲ τὰς ἐσθῆτας πιπράσκοντες ἱματιοπῶλαι, Κριτίου τῷ ὀνόματι χρησαμένου.*—*Poll. ibid.* VII. 78.

[1] Quae sententia utrum ad *Homilias* an ad *Aphorismos* referenda sit non satis liquet. Cf. p. 41.

(30.) *χορδοπώλης, ὡς Κριτίας λέγει.—Poll. ibid.* VII. 154.

(31.) *τούτους δ'* (sc. *τοὺς ὄρνις πιπράσκοντας*) *ὀρνιθοκαπήλους* Κριτίας *καλεῖ.—Poll. ibid.* VII. 197.

(32.) *τὰ δ' ἐφεξῆς, τὰ μὲν πλεῖστα* Κριτίας *λέγει, πολλοὶ δὲ καὶ τῶν μᾶλλον αὐτοῦ κεκριμένων τὴν εὐφωνίαν· χαλκοπῶλαι* σιδηροπῶλαι λαχανοπῶλαι λαχανοπώλιδες λαχανοπωλήτριαι *τυροπῶλαι.—Poll. ibid.* VII. 196.

(33.) *τοῖς δὲ χρυσουργοῖς, καὶ δακτυλιογλύφοις, τὸ ὄνομα παρὰ* Κριτίᾳ *καὶ* Πλάτωνι.—*Poll. ibid.* VII. 108.

(34.) *μυρεψός·* Κριτίας *γὰρ οὕτως ὠνόμασεν.—Poll. ibid.* VII. 177.

(35.) *κεκρυφαλυπλόκος, ὡς* Κριτίας *ἔφη, κεκρύφαλος, κεκρυφάλιον.—Poll. ibid.* VII. 179.

(36.) Κριτίας δὲ, *καὶ ὀψωνίας, καὶ ὀψωνεῖν ἔφη·* τὸ δὲ ὀψωνεῖν *καὶ ὀψονομεῖν ὠνόμασεν.—Poll. ibid.* VI. 38.

(37.) *καὶ* τὸ *δίδραχμοι ὁπλῖται καὶ δίδραχμοι πυροί· καὶ παρὰ* Κριτίᾳ *διδραχμιαῖοι.—Poll. ibid.* IV. 165.

(38.) *ταχύχειρ, ὡς* Κριτίας.—*Poll. ibid.* II. 148.

(39.) Κριτίας *δέ πού φησιν "ἐπὶ τόγε ἐπὶ τὸ χρηστοὺς εἶναι."* *Poll. ibid.* VI. 195. Cf. *Test. Ant.* 7, 8.

(40.) Ἐπικωθωνίζεσθαι δὲ τὸ περαιτέρω πίνειν Κριτίας λέγει. *Poll. ibid.* VI. 31.

*οἱ πολλοὶ οὐδὲν δέονται διηγήσεως, οἷον εἰ θέλεις Ἀχιλλέα ἐπαινεῖν· ἴσασι γὰρ πάντες τὰς πράξεις, ἀλλὰ χρῆσθαι αὐταῖς δεῖ. ἐὰν δὲ Κριτίαν, δεῖ. οὐ γὰρ πολλοὶ ἴσασιν.—Aristot. Rhet.* III. 16, p. 1416 b, 26.

## CAP. I.

Scelera quae Critias triginta tyrannorum princeps admisit nemo est quin oderit: idem tamen monumenta ingenii ut versatilis ita insignis reliquit. Ex his tragoediae et carmina notissima sunt, quorum reliquias Nauckius[1] et Bergkius[2] typis excudere: quibus tamen Bernhardius[3] libros prosa oratione conscriptos non sine jure anteposuit. Etenim poëmata quamvis elegantia, versificatoris magis quam vatis ingenium redolent: scripta contra pedestria non modo quaestiones permultas doctissime tractaverunt, sed multum ad linguam Atticam expoliendam contulerunt sermonemque simplicem et venustum ostendebant, quo oratores sequentis aetatis gloriabantur. Itaque Bachii[4] vestigiis ingressus, qui primus Critiae fragmenta edidit, haec opera denuo illustrare conatus sum. Atque praefationis loco testimonia antiqua paucis verbis adumbrare velim.

Vetustissima vestigia apud Aristotelem inveniuntur, qui tradit Critiam animae sedem in sanguine posuisse, sed nec opus nec verba commemorat, quibus haec sententia expressa sit.[5] Neque, opinor, forte accidit, ut haec prima mentio apud Stagiritam fiat, qui multo mitius quam aequales de Critiae ingenio judicavit. Nam in *Republica Atheniensium* opprobria omittit, quae Xenophon in tyrannum contorquet, et in *Arte Rhetorica* Critiae ingenium tanquam laudibus non indignum celebrat. Qua in re, ni fallor, Platonis discipulum agnoscere licet.

[1] *Trag. Graec. Fr. rec.* Nauck. (Ed. II.), I. 770–776.

[2] *Poet. Lyr. Graec. rec.* Bergk. (Ed. IV.), II. 279–286.

[3] Bernhardy, *Gr. Lit.*, II. 1, 487.

[4] *Critiae Tyranni Carminum Aliorumque Ingenii Monumentorum Quae Supersunt. Disposuit Illustravit Emendavit* Nicolaus Bachius. *Lipsiae*, 1827. Cf. Lallier, *De Critiae Tyranni Vitae ac Scriptis. Parisiis*, 1875: Schleicher *Kritias von Athen.* Rostock, 1876.

[5] *Testimonia Antiqua*, IV. 2.

Ex glossemate, quod apud Harpocrationem exstat, Wilamowitzius[1] colligit Didymum Critiae scripta inspexisse. Lexicographus autem sub voce *Λυκιουργεῖς* haec tantum profert *Λυκιουργεῖς. Δίδυμός φησι τὰς ὑπὸ Λυκίου κατεσκευασμένας φιάλας τοῦ Μύρωνος υἱοῦ οὕτως εἰρῆσθαι· ἀγνοεῖν δὲ ἔοικεν ὁ γραμματικὸς ὅτι τὸν τοιοῦτον σχηματισμὸν ἀπὸ κυρίων ὀνομάτων οὐκ ἄν τις εὕροι γιγνόμενον, μᾶλλον δὲ ἀπὸ πόλεων καὶ ἐθνῶν· "κλίνη Μιλησιουργής" Κριτίας φησιν ἐν τῇ Λακεδαιμονίων Πολιτείᾳ.* Quae omnia Harpocratio, ut jam Dindorfius perspexit ad verbum fere ex Athenaeo[2] deprompsit, qui addit Critiam simili modo *κλίνη Χιουργὴς καὶ τράπεζα Ῥηνιουργής* dixisse. Itaque quaerendum est, quis primus haec ex Critia transtulerit. Mea vero sententia falsissima Didymi interpretatio ostendit, Critiae opera ei parum nota fuisse: nam si libros inspexisset, ubi non *Μιλησιουργής* tantum sed etiam *Χιουργής* et cetera similia exstitere, fieri non potuisset quin cognosceret ejusmodi epitheta semper cum urbium et gentium nominibus cohaerere. Quae cum ita sint manifestum est grammaticum quendam Critiae scriptis ad Didymi rationem confutandam usum esse.

Attamen Critiae opera, quamvis Didymo ignota, Alexandrinis in manibus fuisse videntur: glossemata enim nonnulla cum a Polluce tum ab Hesychio notantur; constat autem Hesychium in universum *Onomastico* non usum esse, et ea quae cum Polluce communia habet vetustiori cuidam fonti, grammaticis scilicet Alexandrinis, debere.[3] Lexicographi tamen Critiae carmina nunquam dedita opera perscrutati sunt, voces enim rarissimae quae nobis ibi occurrunt grammaticos omnes fugere.[4]

In laudibus quibus Cicero[5] Critiae eloquentiam effert Rhodiorum[6] judicia agnoscere licet, qui, ut Demostheni Hyperidem praeferebant, ita simplicem Critiae stilum admiraturi erant. Testis est Cicero "*scripta nonnulla*" Critiae aetatem tulisse, sed, ut infra videbimus, incertum est an haec ipse perlegerit.

[1] Wilamowitz, *Aristoteles und Athen*, I. 175.

[2] Athen., XI. 486 E.

[3] Cf. Wilamowitz, *loc. cit.*

[4] Vid. *γράμματ᾽ ἀλεξίλογα et cet.* p. 30.

[5] *Test. Ant.* V. 1, 2.

[6] Cf. Blass, *Griechische Beredsamkeit von Alexander bis auf Augustus*, pp. 89–93.

Ceterum Dionysio Halicarnassensi haud dubie in manibus fuere. Hic enim, quamvis, amplius de Critia disserere recuset, stilum ejus, tanquam lectoribus satis notum, exempli gratia affert.[1] Quid Caecilius de Critia censuerit, ex illo satis elucet, quod in oratorum canone constituendo ne Andocidi quidem praepositus sit.[2]

Sequenti saeculo vetustissima Critiae fragmenta apud Plutarchum et Cassium Dionem reperiuntur. Chaeronenensis ex *Elegiis*,[3] *Politiis*[4] et, ni fallor, e *Homiliis*[5] hausit: origo fragmenti a Cassio servati incerta est; elucet tamen e ratione, qua verba adlegantur, sententiam notissimam fuisse.[6] Deinde ad Herodem Atticum pervenimus, virum de Critia optime meritum, quippe qui ejus laudes ab oblivione vindicaverit. Etenim Critiam prae ceteris scriptoribus dilexit stilumque ejus sibi sedulo imitandum proposuit:[7] idem hoc studium aequalibus discipulisque impertiit, qui multam operam in Critiae operibus consumpsisse videntur. Videlicet Photius testis est Phrynichum Critiam inter optimos Atticos scriptores enumerasse:[8] Aristides quoque, Herodis discipulus, specimen elocutionis Critiae servavit.[9] Accedit Pollux, ejusdem aetatis lexicographus, qui largam copiam vocabulorum e Critiae scriptis depromptorum in *Onomasticon* recepit.[10] Quae haud dubie partim e lexicis vetustioribus hausit—unum saltem fontem cum Hesychio communem habuit—sed prorsus improbabile est, omnia quae profert jam ante Hadriani aetatem, quibus temporibus Critiae opera neglecta jacebant, notata esse: potius est statuendum lexicographos Herodis exemplo stimulatos Critiae libros denuo perscrutari coepisse: quarum investigationum fructus cum apud Pollucem tum apud Athenaeum patent. Eodem fere tempore Hephaestio, rei metricae illustrandae causa, quattuor versus ex *Elegia in Alcibiadem* affert:[11] Hermogenes Critiae stilum dedita opera percenset:[12] Galenus *Aphorismos*, *Homilias*, librum *De natura amoris* commemorat.[13] Herodianus quoque colloquia respicit.[14]

[1] *Test. Ant.* V. 3, 4.

[2] De Canonis Origine vid. Susemihl, *Griechische Literatur in der Alexandrinerzeit*, II. 485, 694.

[3] *Test. Ant.*, II. 3. [4] Fr. 4. [5] Fr. 11. [6] Fr. 17.

[7] *Test. Ant.*, V. 9; cf. Schmid, *Atticismus*, I. 204. [8] *Test. Ant.* V. 10.

[9] *Test. Ant.* V. 7. [10] Fr. 18–40. [11] Hephaest. Ed. Westphal, § 20.

[12] *Test. Ant.* V. 5. [13] Fr. 8, 15, 16. [14] Herodian, Ed. Lentz, II. 946.

Clementi Alexandrino fragmentum fortasse de *Republica Lacedaemoniorum* depromptum debemus:[1] idem una cum Galeno et Tertulliano notam illam sententiam de animae sede adlegat.[2] Quomodo Athenaeus in Critiam animatus sit ex eo loco apparet ubi ὁ κράτιστος Κριτίας laudatur:[3] neque per ironiam ita dicitur ut in dialogis saepenumero fit; nam in antecedentibus epitheta aliorum poetarum nominibus saepius adjunguntur, uti ὁ μεγαλοφωνότατος Πίνδαρος, ὁ χαρίεις 'Αριστοφάνης, ὁ σοφὸς 'Ανακρέων.[4] Huic uni octo fragmenta debemus, ex carminibus scriptisque politicis petita: Aeliano autem *Homiliae* notiorae fuisse videntur: huc enim fragmenta in *Variis Historiis*[5] servata pertinent. Denique Philostratus Critiae ingenium et genus scribendi in *Vitis Sophistarum*[6] describit. Non adeo credulus sum, ut somniem, auctorem unumquemque qui Critiae mentionem fecerit idcirco ejus opera inspexisse. Ceterum ex tot testimoniis elucet viros permultos ab Herodis usque ad Philostrati aetatem —et maxime sophistas illos quos Atticistas nuncupare solemus —Critiae opera assidue perlegisse.

Unus Alexander ille Aphrodisiensis in hac re ab aequalibus dissensit. Etenim in Commentario ad Aristotelem docuit Critiam tyrannum nihil nisi πολιτείας ἐμμέτρους conscripsisse, ceteraque quae Critiae feruntur opera alteri cuidam Critiae adjudicavit: quam opinionem Philoponus et Simplicius nobis tradiderunt.[7] Sed cum hanc distinctionem contra ceterorum testium consensum comprobare non liceat, facere non possum quin suspicer Alexandrum ratum philosophiae studium a tyranni ingenio prorsus alienum esse ideoque Critiae scripta sophistae ignoto mera ex conjectura adscripsisse.

Diu post Philostrati aetatem Critiae opera in honore manserunt, neque ante initium medii aevii ex hominum memoria excidere. Sextus Empiricus versus quadraginta e *Sisypho* servat, fabulam tamen Euripidi falso attribuit:[8] Libanius fragmentum e *Republica Lacedaemoniorum* affert:[9] Mallius Theodorus Critiae sententiam de origine hexametri adlegat:[10] Macrobius sententiam illam de animae sede respicit:[11] Stobaeus praeter

[1] Fr. 1. [2] *Test. Ant.* IV. 7, 9, 10. [3] Ath. XIII. 600 E.
[4] *Ibid.* 564 D, 569 F, 600 D. [5] Fr. 9, 10. [6] Phil. *Vit. Soph.* II. 16.
[7] *Test. Ant.* IV. 3, 4. [8] Sext. Empir., Ed. Bekker, p. 403.
[9] Fr. 7 [10] Fr. 14. [11] *Test. Ant.* IV. 8.

pentametrum unum iambos nonnullos incertis ex fabulis in *Florilegium* recepit:[1] Philoponus summam disputationis de anima in Commentaria transtulit:[2] scholiastes quoque in Euripidis *Hippolytum* pauca e Critia affert.[3] Ultima vestigia apud Eustathium[4] et Maximum Planudem[5] reperiuntur. Qua fortuna Critiae scripta postea usa sint prorsus incertum est.

Ex his testimoniis apparet Critiam quinque saltem opera prosa oratione conscripsisse, quibus fortasse commentatio peculiaris de anima accessit.

1. Πολιτεῖαι
   (α) Λακεδαιμονίων
   (β) Θετταλῶν
2. Ὁμιλίαι
3. Ἀφορισμόι
4. Δημηγορικὰ προοίμια
5. Περὶ φύσεως ἔρωτος ἢ ἐρώτων.

Atque quo magis dolendum est quod hi libri usque ad fragmenta perexigua perierunt, eo diligentius reliquias perscrutari debemus, ne aliquid nos fugiat, quod vel ipsius Critiae ingenium vel litterarum Atticarum historiam illustrare possit. Sed non ante scripta recte judicare poterimus quam pauca de ipsius scriptoris ingenio studiisque quibus eruditus est cognoverimus.

[1] Stob. *Florileg.* (Ed. Meineke), I. 265, 342, II. 2, III. 207.
[2] *Test. Ant.* IV. 4.
[3] Fr. 13.
[4] Fr. 6.
[5] *Test. Ant.* IV. 12.

## CAP. II.

§ 1. Judiciis satis certis conficitur Critiam circa annum 455/54 ante Christum natum in lucem editum esse.[1] Originem a Dropida illo, Solonis familiari et cognato, duxit, qui sibi in republica gerenda magnam pepererat famam.[2] Ejusdem filius Critias flavus adeo a patris virtute declinabat, ut Solo quamvis Dropidae familiam celebrare solitus mores hujus juvenis versibus publici juris factis castigaret.[3] Quibus nisus Cleophon totam gentem libidinis insimulavit: neque sine juris specie, traditur enim Critiam quendam ab Anacreonte amatum esse.[4] Familia cum Anacreontis tum aliorum poetarum laudibus floruit:[5] fasti contra usque ad Critiae tyranni aetatem de Dropidae gente silent. Unde colligere licet Critiae majores, mollibus Bacchi et Veneris gaudiis enervatos, a publicis honoribus aversos vitam luxu et voluptate consumpsisse. Quibus vitiis ipse Critias non prorsus carebat ut ex illo Euthydemi amore apparet:[6] eundem tamen ambitio honesta ad Dropidae laudes aemulandas accendisse videtur: quapropter otium aspernatus usque a puero se variis studiis exercebat, pueritiamque modo egressus cum sophistarum tum Socratis sermones frequentare coepit.

Qua ex re quaestio perdifficilis orta est. Ea enim quae de Critiae cum Socrate consuetudine accepimus maxima ex parte a Platone et Xenophonte manant, qui hanc rem, quamvis utrique satis nota esse debuerit, ita in diversum trahunt, ut aut huic aut illi fides detrectanda esse videatur. Xenophon videlicet asseverat Critiam, quaestionum a Socrate agitatarum prorsus incuriosum, sermonibus ejus hoc tantum consilio interfuisse, ut artem disputandi exerceret, copiamque dicendi et respondendi acquireret, qua oratori Athenis opus erat.[7] Plato contra non modo Critiae ingenium summis laudibus effert,[8] sed eum

[1] Cf. Bach. *op. cit.* 8; Lallier, *op. cit.* 10.
[2] *Test. Ant.* I. 1.
[3] *Test. Ant.* II. 6.
[4] *Test. Ant.* I. 4.
[5] *Test. Ant.* I. 2.
[6] Xen. *Mem.* I. 2, 29.
[7] Xen. *Mem.* I. 2, §§ 12–39.
[8] Plat. *Tim.* 20 A.

saepenumero inter Socratis comites de rebus admodum reconditis haud indocte disserentem inducit.[1] Quae cum ita sint, non desunt, qui suspicati Platonem, affinitate adductum, cognato nimis favisse, Xenophontem tanquam testem sincerum et fide digniorem sequi malunt.[2]

Attamen multa me prohibent ne Platonem hujus fraudis insimulem. Constat enim ejus dialogos, quamquam in singulis multa more poetarum ficta continent, nusquam fundamento quodam veritatis carere: neque credibile videtur eum uni Critiae partes ab ingenio prorsus alienas mandasse. Deinde quis credat Platonem, qui aeque ac Xenophon Socratis amator fuit, magistri memoriam tanta levitate projecisse ut, quasi Anyto Polycratique suffragatus, hominem nequissimum, omni philosophiae studio destitutum in numerum Socratis familiarium redegerit. Nota illa descriptio, a Proculo servata,[3] Platonis testimonium confirmat, cui Aristotelis et ceterorum loci accedunt, ex quibus apparet Critiam in libris scribendis philosophorum doctrinae non oblitum esse.[4]

Ceteroquin Xenophontis auctoritas eis quoque minuitur, quae nostris temporibus de *Memorabilium* origine cognovimus.[5] Etenim hic liber calumniis provocatus quas Polycrates Socratis memoriae adhibuit, eandem fere materiam ac Polycratis oratio tractavit. Xenophon igitur cum quasi intra fines ab adversario praescriptos versaretur, nihil de Critia commemorare debuit nisi ea quae aliquid ad Polycratis crimina refutanda praeberent. Atque re vera opprobria illa quibus Critiae et Alcibiadis memoria in *Memorabilibus* operitur, non ab ipso Xenophonte sed magis a Polycrate orta esse videntur.[6] Nam e Libanii *Apologia* satis elucet rhetorem Critiae et Alcibiadis vitiis virtutes eorum opposuisse, qui, nullius philosophi doctrina infecti, optime de patria meriti essent, Socratique discipulorum scelera, tanquam maturos doctrinae fructus, objecisse. Itaque

[1] Plat. *Charm. Protag. Tim.*

[2] Cf. Müller-Strübing, *Philol. Suppl. Bd.* IV. 103.

[3] ἰδιώτης μὲν ἐν φιλοσόφοις, φιλόσοφος δ' ἐν ἰδιώταις. Procul. *In Tim.* 22 D.

[4] *Test. Ant.* IV. 1–12.

[5] Cf. Cobet, *Novae Lectiones*, 661 sqq. Breitenbach, *Jahrb. f. Phil.* xci., 301 : cxv., 115, 455. Schenkl. *Xenoph. Studien*, 1 sqq.

[6] Cf. Hirzel. *Rhen. Mus.* xlii. 245 sqq.

adversario haec urgente, Xenophon eo confugit ut negaret Critiam et Alcibiadem Socratis discipulos unquam fuisse: qua in re causidici callidi munere functus, fidem projecit, quam testis sincerus habet. Idem propterea in suspicionem cadit quod semper de Critia et Alcibiade conjunctim disputat, scriptorumque, quae illius ingenium ab hujus aperte distinguunt, nusquam mentionem facit. Quae cum ita sint mihi persuasissimum est Platonem in omnibus quae ad Socratem et Critiam pertinent, testem Xenophonte multo locupletiorem esse.

Quibus cognitis ejus testimonium paullo accuratius inspiciamus. Praeter *Eryxiam*, qui omnium fere consensu Platoni abjudicatur, quattuor exstant dialogi, in quibus Critias nobis occurrit—*Charmides, Protagoras, Timaeus, Critias.* Non nescio *Charmidam* quoque impugnatam esse: eis tamen assentior quibus placet hunc dialogum genuinum esse.[1] Neque e *Timaeo* neque e *Critia* colligere possumus quo tempore et qua ratione Critias Socratis disciplina usus sit, sed e *Charmidae* prooemio, ubi Socrates Potidaea modo reversus ab amicis excipitur, elucet Platoni in hoc dialogo conscribendo tempus gliscentis belli Peloponnesiaci obversatum esse. *Protagoras* quoque eodem spectat, qui dialogus, quamvis versus nonnullos e Pherecratis fabula, postea docta petitos contineat, in universum idem fere tempus respicit ac *Charmides.*[2] Partes autem quibus Critias in his dialogis fungitur, non adulescenti conveniunt, sed magis viro jamdudum philosophorum disceptationibus interesse solito. Videlicet ἡλικία et ἐπιμέλεια in *Charmida* laudantur,[3] meminitque ipse Charmides, id temporis μειράκιον, se puerum Critiae et Socrates colloquia audivisse.[4] Simili modo Critias in *Protagora* sibi quasi sermonis arbitri munus arrogat, efficitque ut Socrates et Protagoras disputationem abruptam redintegrent. Unde perspicuum est Platonem Critiae cum Socrate consuetudinem usque in decennium ante bellum Peloponnesiacum referre.

Multum tamen abest ut Plato Critiam inter eos recenseat, qui Socratis praeceptis semper sint obsequuti. Etenim in *Charmida* Socrati adversatus σοφός—*i.e. sophistes*—nuncupatur,

[1] Cf. Schanz. *Jahrber. d. Alt.* VII. 1, 236.
[2] Cf. *Protagoras ed. Sauppe. Einleitung*, 10.
[3] *Charm.* 162 E. [4] Ibid. 156 A.

atque cum Prodico illo componitur:[1] idem in *Protagora* Alcibiadem reprehendit, quod Socrati nimis faveat[2] et in *Timaeo* aeque ac Timaeus et Hermocrates a Socrate sejungitur. Nusquam, ut verbo dicam, apud Platonem sententias vere Socraticas profitetur. Quae cum ita sint non sine jure negat Xenophon Critiam eadem ratione ac Chaerephontem Socratis discipulum fuisse.[3] Nec ambitio illa, a Xenophonte notata, quae postea tam dire exarsit, a Platone praeteritur; nam ardori, quo placita sua in *Charmida* defendit, summa honoris cupido subest.[4]

Itaque apparet Critiam per primam juventutis stationem in intima Socratis familiaritate versatum, etsi nunquam in verba magistri juratum, ejus disciplina summa diligentia usum esse: quo tempore nec magister nec discipulus tristem consuetudinis finem praevidit. Nam ipso Xenophonte teste vitia, quae Critiae famam inquinaverunt, Socratis auctoritate et exemplo refrenata tunc temporis latebant. Eis minime assentior quibus placet narrationem illam de Socrate a tyrannis prohibito, quominus cum adulescentibus colloqueretur, documentum peculiare Critiae pravitatis praebere.[5] Nam etiamsi in Krohnii sententiam non descendimus, Duemmlero vix contradici potest, contendenti, haec omnia, quamvis a Xenophonte serio narrata, re vera cum a tyrannis tum a Socrate maxima ex parte per ironiam dicta esse. Quodsi Critias Socratem odisset, nullo modo fieri potuisset, ut hic per totum tyrannorum regimen incolumis Athenis moraretur: neque, opinor, mirum est, si tyranni audaces illos sermones de populi pastoribus non toleraverunt.[6] Praeterea,

[1] καὶ ἐγώ, Ὦ μιαρέ, ἔφην, Κριτίου τοῦδε ἀκήκοας αὐτὸ ἢ ἄλλου του τῶν σοφῶν. *Charm.* 161 B. Δοκεῖ γάρ μοι παντὸς μᾶλλον ἀληθὲς εἶναι, ὃ ἐγὼ ὑπέλαβον, τοῦ Κριτίου ἀκηκοέναι τὸν Χαρμίδην ταύτην τὴν ἀπόκρισιν περὶ τῆς σωφροσύνης. *Ibid.* 162 C.

[2] Μετὰ δὲ τὸν Ἀλκιβιάδην, ὡς ἐγῷμαι, Κριτίας ἦν ὁ εἰπών. Ὦ Πρόδικε καὶ Ἱππία, Καλλίας μὲν δοκεῖ μοι μάλα πρὸς Πρωταγόρου εἶναι, Ἀλκιβιάδης δ' ἀεὶ φιλόνικός ἐστι πρὸς ὃ ἂν ὁρμήσῃ· ἡμᾶς δὲ οὐδὲν δεῖ συμφιλονικεῖν οὔτε Σωκράτει οὔτε Πρωταγόρᾳ κ. τ. λ. *Protag.* 336 D. E.

[3] Xen. *Mem. loc. cit.* [4] *Charm.* 169 C.

[5] Xen. *Mem.* I. 2, §§ 31–38. Cf. Krohn, *Sokrates und Xenophon*, 91 sqq.; Duemmler, *Akademika*, 70.

[6] εἶπε που ὁ Σωκράτης ὅτι θαυμαστόν οἱ δοκοίη εἶναι εἴ τις γενόμενος βοῶν ἀγέλης νομεὺς καὶ τας βοῦς ἐλάττους τε καὶ χείρους ποιῶν μὴ ὁμολογόιη κακὸς βουκόλος εἶναι· ἔτι δε θαυμαστότερον εἴ τις προστάτης γενόμενος πόλεως καὶ ποιῶν τοὺς πολίτας ἐλάττους καὶ χείρους μηδ' αἰσχύνεται μηδ' οἴεται κακὸς εἶναι προστάτης τῆς πόλεως. Xen. *loc. cit.*

colloquium inter Socratem et tyrannorum principes maxima ex parte non a Critia sed a Charicle sustinetur, ita ut, si e re tam levi aliquid colligere liceat, non minore probabilitate dicere possimus, Critiam pudore quodam affectum, loquentis munus Charicli tradidisse.

Ceterum nunc quaerendum est quo consilio Critias operam tantam philosophiae studio dederit. Temperantiae laudes, quibus opera ejus abundant, satis ostendunt, eum magistri indolem valde admiratum esse. Silentio tamen Platonis Xenophontis judicium confirmatur, qui negat Critiam severos Socratis mores, sibi imitandos umquam proposuisse. Quae in *Charmida* disputat sophistarum labe infecta sunt, neque perspexisse videtur, quanto Socrates illis sapientiae professoribus praestiterit. Itaque concedendum est eum magis propter dialecticae novitatem quam virtutis discendae causa se Socrati applicuisse; Xenophonti tamen non idcirco assentiri debemus contendenti, Critiam inde ab initio nihil nisi publicos honores eloquentia captandos sibi proposuisse. Potius est statuendum Critiam hac re a Socraticis ceteris distinctum esse, quod ille operam, quam hi philosophiae uni dediderunt, inter multa et varia studia—musicam, poesim, rhetoricam, philologiam—divisit. Lallieri sententia Socrates odium in popularem reipublicae formam Critiae impertiit:[1] quod nec negare nec affirmare ausim, cum Socratis discipuli alii aliter de republica judicaverint. Nonnulli enim, uti Chaerephon, a popularium partibus stetere.

Quo modo finis Critiae et Socratis familiaritati factus sit, ne uno quidem verbo a Platone indicatur, neque satis inter se consistunt quae Xenophon de hac re tradit. Primum enim legimus Critiam continuo a Socratis societate ad rempublicam gerendam transiisse.[2] Itaque cum ad rempublicam non ante annum 415 accessisse videatur, eo ducimur ut statuamus, Critiam usque ad hoc tempus apud Socratem mansisse. Sed paullo infra traditur finem non longo intervallo a Critiae exilio disjunctum esse, ita ut terminus paucis annis prorogetur. Quibus illud parum congruit, quod Critiae mores, dum Socratis fuit discipulus, honesti fuerunt. Nam ex Dioclidis delatione elucet Critiam jam ante annum 415 participem Alcibiadis impietatis fuisse.[3]

[1] Lallier, *op. cit.* 24.
[2] Xen. *Mem.* I. 2, 16.
[3] Xen. *Mem.* I. 2, 24. Cf. Lallier, *op. cit.* 57 sqq.

Denique narratur Critiam, propter Euthydemi amorem, a Socrate merito castigatum magistro inimicum factum esse.[1] Quod cum antecedentibus nullo modo conjungi potest; quapropter Krohnius non sine juris specie statuit hanc saltem narationem interpolatam esse. Id profecto perspicuum est nihil certi ex indiciis tam ambiguis concludi posse: potius statuendum est, Critiam postquam auream illam juventutem, a Platone depictam, in intima Socratis familiaritate degit, novis studiis et negotiis paullatim irretitum, magistri sermones minore diligentia frequentasse et tandem prorsus neglexisse.

§ 2. Nunc ad quaestionem multo majoris momenti transire oportet, quo jure Cronius statuerit, Critiam in *Gorgia* per Calliclis illius personam repraesentari.[2] Hic enim, arbitratus Calliclem majores sustinere partes, quam quae viro prorsus ignoto aptae sint, sibi persuasit nomen Calliclis fictum esse; idem observavit Chaerephontem, ut in *Charmida* ita in *Gorgia* Socratem comitari, unde conjecit Critiam quoque utriusque dialogi participem esse debere. Itaque cum Callicles eodem fere modo sermoni se immisceat, quo Critias in *Charmida*, sententiasque simili ardore et vehementia defendat, Cronius eo usque pervenit, ut putaret Calliclem non alium quam Critiam repraesentare. Quam ut stabiliat opinionem, indiciis non a Platone modo sed etiam a Xenophonte petitis, evincere studet, Calliclis indolem cum Critiae congruere. Denique, cum ratio reddenda sit, cur Plato ejusmodi artificio usus sit, respondet, eum non pietati obsequutum esse, quam ipse in cognatum coluerit, sed magis verecundiae cuidam—*eine gewisse Schicklichkeit*—quae philosophum vetuerit, memoriam viri nuper mortui vexare, personaeque, ad vitia civilia castiganda inductae, ejusdem hominis nomen indere, cujus ingenium cum in Charmida, tum in ceteris dialogis non sine laude depingitur.

Quid haec verecundia sibi velit nescio. Nulla enim verecundia Polycrati et Xenophonti persuasit ut Critiae memoriae parcerent; neque apparet cur Plato plus verecundiae attribuerit quam pietati. Ceteroquin propterea in limine haereo, quod ne unum quidem dialogum habemus, ubi constat Platonem ad ejusmodi fictionem confugisse. Exceptis enim eis, qui uti

[1] Xen. *Mem.* I. 2, §§ 29–31. Cf. Krohn, *Sokrates und Xenophon, loc. cit.*

[2] Cron. *Beiträge zur Erklärung des platonischen Gorgias*, pp. 1–25.

Eleata in *Sophista* et *Politico* Atheniensisque in *Legibus* sine nomine loquuntur, personae dialogorum semper nomina ferunt ex historia quae aperte petita sunt vel possunt petita esse: neque, opinor, Plato adeo sensu carebat ut inter nomina vera fictum subito interjiceret. Quod si hoc uno dialogo fecisset, vix fieri potuisset, ut res tam digna commemoratione commentatores omnes fugeret. Denique nihil in *Gorgia* reperire potui, quod Calliclem a ceteris Platonis personis ita distinguat. Pagus enim unde ortus est—Acharnae—adlegatur; amici nominatim recensentur: ut verbo dicam, omnia indicia habet, quibus civis Atheniensis, Platonis aequalibus satis notus, agnoscendus sit.

Minime in eo offendere debemus quod uno tantum libro Calliclis mentio fit. Num nobis juvenum omnium nomina nota sunt, qui Gorgiam et Socratem umquam audiverunt? Nonne fieri potest, ut permulti, cum in ceteris proeliis tum in clade Sicula interempti ex hominum memoria exciderint? Neque, re vera, viro insigni opus est ad Calliclis partes sustinendas. Nam in eis, quae cum Socrate de virtute civili disputat, non unus tantum homo, sed magis totum genus moderatorum reipublicae Atheniensium castigatur: quapropter Calliclis officium homini mediocri rectissime mandatur, quo mens lectoris ab ipso laudatore in viros quos laudat convertatur. Quae cum ita sint, nihil causae habemus cur suspicemur Calliclem fictam esse personam: neque novis argumentis opus est, ad Bergkii conjecturam a Duemmlero comprobatam refellendam, quae Chariclem sub Calliclis persona agnosci jubet.[1]

Attamen etiamsi Cronium hucusque sequi volumus, multa tamen nos deterrent, ne credamus Calliclem Critiam alterum fuisse. Etenim cum ex antecedentibus tum e loco, ubi Socrates fatum suum praedicit,[2] apparet *Gorgiae* cardinem—quantum ad Calliclem pertinet—in vitiis popularium castigandis versari, ita ut Callicles Socratis accusatorum causam agat. Sed quo modo, quaeso, Plato has partes Critiae mandare potuerit, qui democratiam funditus delevit, popularibusque, qui mortis Socratis auctores fuerunt, odiosissimus fuit. Deinde Callicles—licet legem (νόμος) a natura (φύσις) sejungat, tyrannicamque illam

[1] Bergk. *Gr. Lit.* IV. 446; Dümmler, *Akademika*, 71.

[2] *Gorg.* 521 C.–522 E.

sententiam profiteatur validiores semper jus habere imperandi eis qui sunt imbecilliores[1]—ea reipublicae forma contentus, quae Periclis aetate obtinuit, hujus vestigiis ingredi cupit.[2] Qua in re discrepantia inter Critiam et Calliclem iterum patet. Ille enim in *Sisyphi* fragmento, a Sexto Empirico servato, de legis origine agit, confessusque homines olim sine lege vixisse, huic conditioni adeo non invidet, ut eum divinum nuncupet, qui leges et religionem ad hominum vitia coercenda invenerit.[3] Denique quis credat, Critiam, qui Lacedaemoniis aperte favit, eorumque mores et instituta cum carminibus tum opusculo peculiari celebravit, illud Calliclis *τῶν τὰ ὦτα κατεαγότων*[4] de Lacedaemoniis usurpaturum fuisse.

Quos scrupulos ea non tollunt quae Cronius de *Charmidae* et *Gorgiae* similitudine adfert. Nam, quod ad rationem attinet, qua in *Charmida* Critias in *Gorgia* Callicles sermonem suscipit, hoc non loquentibus sed magis ipsi Platoni tribuendum est, qui Socratis adversarios ejusmodi vehementiae insimulare solet. Cujus rei exemplum manifestissimum in *Republica* exstat, ubi illa vehementiae descriptio, quam Cronius in *Charmida* notat, ad verbum fere in Thrasymachi personam transfertur.[5] Deinde si singula paullo accuratius inspicimus multa reperimus quae Critiam a Callicle aperte distinguunt: Callicles enim, quamvis Socrati non inimicus, non inter ejus familiares quaerendus est: Socraticam rationem philosophandi prorsus despicit:[6] ejusque

[1] *ἡ δέ γε, οἶμαι, φύσις αὐτὴ ἀποφαίνει αὐτὸ ὅτι δίκαιόν ἐστι τὸν ἀμείνω τοῦ χείρονος πλέον ἔχειν καὶ τὸν δυνατώτερον τοῦ ἀδυνατωτέρου.*—*Gorg.* 483 D.

[2] *Gorg.* 481 D.

[3] De Critia, *Sisyphi* auctore vid. Nauck. *loc. cit.;* Wilamowitz, *Analect. Eurip.* 166.

[4] *Gorg.* 515 E.

[5] *καὶ ὁ Κριτίας δῆλος μὲν ἦν καὶ πάλαι ἀγωνιῶν καὶ φιλοτίμως πρός τε τὸν Χαρμίδην καὶ πρὸς τοὺς παρόντας ἔχων· μόγις δ' ἑαυτὸν ἐν τῷ πρόσθεν κατέχων τότε οὐχ οἷος τε ἐγένετο κ. τ. λ.* *Charm.* 162 C. *καὶ ὁ Θρασύμαχος πολλάκις μὲν καὶ διαλεγομένων ἡμῶν μεταξὺ ὥρμα ἀντιλαμβάνεσθαι τοῦ λόγου, ἔπειτα ὑπὸ τῶν παρακαθημένων διεκωλύετο βουλομένων διακοῦσαι τὸν λόγον· ὡς δὲ διεπαυσάμεθα καὶ ἐγὼ ταῦτ' εἶπον οὐκέτι ἡσυχίαν ἦγεν, ἀλλὰ συστρέψας ἑαυτὸν ὥσπερ θηρίον ἧκεν ἐφ' ἡμᾶς ὡς διαρπασόμενος.* Rep. I. 336 B.

[6] *Εἰπέ μοι, ὦ Χαιρεφῶν, σπουδάζει ταῦτα Σωκράτης ἢ παίζει;* 481 B. *Ὦ Σώκρατες δοκεῖς μοι νεανιεύεσθαι ἐν τοῖς λόγοις ὡς ἀληθῶς δημηγόρος ὤν,* 482 C. *Οὑτοσὶ ἀνὴρ οὐ παύσεται φλυαρῶν,* 489 B. *Ὡς ἄτοπος εἶ, ὦ Σώκρατες, καὶ ἀτεχνῶς δημηγόρος,* 494 D.

interrogatiunculis irretitus, invitus respondet et summa petulantia in adversarium invehitur.[1] Idem philosophiam in universum contemnit, tanquam negotium viris adultis indignum censetque civem philosophantem plagis castigandum esse.[2] Quae omnia a Critiae ingenio quam maxime abhorrent, qui, ut supra vidimus, Socratis familiaris in philosophiae quaestionibus enodandis versatus, cum magistro saepissime et summa urbanitate disceptare solebat. Illud quoque a Cronio adfertur quod Callicles nonnulla cum Xenophontis Critia communia habet. Sed jam cognovimus quanto Xenophontis Critias a Platonis distet: nihil tamen causae habemus, cur suspicemur Platonem sibi adeo non constitisse ut uno in *Gorgia* Xenophonti suffragatus sit. Neque vero major exstat inter Critiam et Calliclem similitudo quam quae inter juvenes aequales eadem in urbe et iisdem fere studiis eruditos exspectanda sit. Quae cum ita sint in interpretatione sollenni, a doctissimis Platonis commentatoribus comprobata, acquiesco Gorgiamque e numero librorum eximendum censeo qui ad Critiam pertinent.

§ 3. Nihilominus expressa Philostrati testimonia conficiunt Critiam re vera Gorgiae discipulum fuisse.[3] Qua de consuetudine, quamquam singula non accepimus, satis est verisimile eam originem ab anno 427 a. Chr. duxisse, quo Gorgias Athenas primum devectus, vi eloquentiae Atticam juventutem ad admirationem sui permovit. Haud multis annis post in Graeciam reversus discipulos ex omnibus urbibus ad se allicere coepit. Quo tempore, ni fallor, Critias operam, adhuc in Socratis disciplinam impensam, in Gorgiae rhetoricen transtulit, et fortasse magistrum in Thessaliam, rhetorices Gorgianae sedem celeberrimam, sequutus amicitias conciliavit, quibus nixus, postea se reipublicae Thessalorum immiscuit. Ceterum ne in conjecturis parum certis diutius commoremur, quaeramus, quid de Critiae cum Gorgia consuetudine ex scriptis ejus cognosci possit. Qua in re a docta Dielsii commentatione exordiri oportet, quae justis argumentis demonstrat, Gorgiam cum in

[1] Οὐκ οἶδ' ἅττα λέγεις, ὦ Σώκρατες, ἀλλ' ἄλλον τινὰ ἐρώτα . . . οὐδέ γέ μοι μέλει οὐδὲν ὧν σὺ λέγεις, καὶ ταῦτά σοι Γοργίου χάριν ἀπεκρινάμην, 505 C.

[2] ὅταν δὲ δὴ πρεσβύτερον ἴδω ἔτι φιλοσοφοῦντα καὶ μὴ ἀπαλλαττόμενον πληγῶν μοι δοκεῖ ἤδη δεῖσθαι ὦ Σώκρατες οὗτος ὁ ἀνήρ, 485 D.

[3] *Test. Ant.* III. 1, 2, 3.

sententiis, tum in sermone, Empedoclis vestigiis ingressum esse.[1] Quae cum ita sint valde est verisimile, ea quae Critias cum Empedocle communia habet, ad Gorgiae disciplinam referenda esse.

Imprimis nota illa sententia de animae sede tractanda est.[2] Aristoteles philosophos, qui ante ipsius aetatem in animae naturam inquisiverunt, in sectas duas dividit, quarum altera in motu, altera, duce Empedocle, in cognitione proprium animae officium posuerunt. Ibidem traditur Critiam huic opinioni suffragatum, statuisse animam in sanguine sitam esse. Neque primus hanc sententiam professus est: Hippo enim jam antea contra eos disputavit, quibus placuit animae sedem in sanguine esse. Necnon fieri potest ut Hipponis adversarius ipse Empedocles fuerit, qui, teste Theophrasto, animae sedem in sanguine posuit. Itaque e locupletissimis Aristotelis et Theophrasti testimoniis—quibus alia quoque accedunt—elucet et Empedoclem et Critiam hanc sententiam professos esse.

Ceteroquin de verbis ambigitur quibus uterque usus sit. Versus enim *αἷμα γὰρ ἀνθρώποις περικάρδιόν ἐστι νόημα*, modo Critiae modo Empedocli tribuitur. Stobaeus haec a Porphyrio deprompta profert: *Ἐμπεδοκλῆς τε οὕτω φαίνεται ὡς ὀργάνου πρὸς σύνεσιν τοῦ αἵματος ὄντος λέγειν· αἵματος ἐν πελάγεσσι τεθραμμένη ἀντιθόροντος, τῇ τε νόημα μάλιστα κυκλίσκεται ἀνθρώποισιν· αἷμα γὰρ ἀνθρώποις περικάρδιόν ἐστι νόημα.* Simili modo Chalcidius "*Empedocles*" inquit "*principalem animae vim constituit in corde, sic dicens: Sanguine cordis enim noster viget intellectus.* Tertullianus quoque "*Orphei vel Empedoclis*" versum laudat "*namque homini sanguis circumcordialis est sensus;*" unde sequitur eum haec verba Critiae abjudicasse. Idem tamen alibi testatur hanc sententiam et ab Empedocle et a Critia expressam esse, unde elucet alia Critiae verba, eodem tendentia, Tertulliano nota fuisse, nisi forte quinto capite alio fonte usus sit, ac quinto decimo. Quod ad Orpheum attinet, statuendum est, aut Pseudo-Orpheum Empedoclis carmina compilasse, aut ipsum Tertullianum verba ex memoria parum accurate adlegasse.

[1] Diels. *Berichte der Berliner Akademie*, 1884, 343.

[2] Cf. *Test. Ant.* IV. 1–12.

Ceteroquin Johannes Philoponus, in eis, quae ad Aristotelis locum supra adlatum adnotat, versum Critiae attribuit: Philoponique testimonio nixus Bachius conjecit hunc hexametrum et apud Empedoclem et apud Critiam exstitisse, ratus "*illum versum in ore hominum Graecorum atque in communibus proverbiis esse versatum, inde ab antiquissimis temporibus, ita ut pro consuetudine plurimorum versuum, qui gnomici aut proverbiales dicuntur, a quolibet poeta, cui placuit illius sententia, in ordinem recipi posset.*"[1] Hic tamen non de proverbiis sed de philosophorum placitis agimus; neque credibile est Critiam non sententiam tantum sed etiam ipsa Empedoclis verba ita repetiisse. Itaque res alia ratione expedienda est. Id profecto certissimum est Empedoclem versus auctorem fuisse. Constat enim eum placita sua hexametris semper expressisse; Critiae contra hexametri non ad philosophiam pertinuisse videntur. Illud quoque eodem ducit, quod Porphyrius hunc versum una cum duobus aliis adfert, quos nemo Empedocli abjudicare audet. Patet igitur Philoponum in hac re erasse.

Restat tamen quaestio quo modo in errorem inciderit. Judice Wilamowitzio omnia ab Alexandro Aphrodisiensi manant:[2] quod tamen parum certum est. Nam fieri potest, ut Philoponus haec tantum inde deprompserit, quae ad Critiam sophistam pertinent. Illud tamen majoris est momenti, quod in sequentibus summam Critiae disputationis habemus, aut ex ipsius Critiae scriptis, aut vetustiore Aristotelis commentatore petitam. Attamen Critias in hac commentatione, ubi Empedoclis sententiam repetiit, ejus verba adlegare debuit. Itaque, ni fallor, commentator nescio quis, versum apud Critiam repertum, et una cum ipsius Critiae argumentis in librum suum translatum, oculorum lapsu Critiae falso attribuit. Quod quam facile fieri potuerit, ex errore simillimo apparet, quem Bacchius apud Pollucem detexit. Lexicographus enim tradit Empedoclem et Aristotelem animae sedem in sanguine posuisse; unde perspicuum est, eum Critiae sententiam, apud Aristotelem repertam, ipsi Stagiritae ascripsisse.[3] Quae cum ita sint hexameter

[1] Bach. *op. cit.* 54. [2] Cf. Wilamowitz, *Aristoteles und Athen.* I. 175.

[3] καὶ ὁ μὲν νοῦς καὶ λογισμὸς καὶ ἡγεμονικὸν, εἴτε περὶ ἐγκεφάλῳ κατα Πυθαγόραν καὶ Πλάτωνα ἱδρύμενος . . . εἴτε περὶ τὸ αἷμα ὡς Ἐμπεδοκλῆς τε καὶ Ἀριστοτέλης, Poll. Onom. II. 226. Cf. Bach. *op. cit.* 52.

ille Critiae abjudicandus est, Philopono tamen gratias debemus, quippe qui summam Critiae disputationis conservaverit. Quo libro Critias de anima egerit prorsus est incertum: in *Aphorismis* certe et *Homiliis* philosophiae quaestiones tetigit, sed fieri potest ut peculiarem commentationem de hac re scripserit

Quomodo sermo, quem Critias in operibus pedestribus usurpavit, cum Gorgiae cohaereat sequenti capite videbimus: hic tamen pauca e carminibus afferenda sunt, quae in Dielsii sententiam optime conveniunt. Constat enim Empedoclis opera metaphoris audacibus et dictionibus valde poeticis abundasse,[1] e quibus Aristoteles unum et alterum commemorat, uti *δυσμὰς βίου* pro senectute:[2] Gorgias quoque ejusmodi translationibus saepissime usus est. Ceterum illud Critiae *ὕπνον τῶν καμάτων λιμένα* eodem tendit: idem more Empedoclis, conformatione quadam res inanimas tanquam vivas tractat, uti *πλάστιγξ θ' ἡ χαλκοῦ θυγάτηρ* et *τὸν δὲ τρόχου γαίης τε καμίνου τὲ ἔκγονον εὗρε κλείνοτατον κέραμον.* In compositis quoque affinitatem detegere licet, quam Critias cum Gorgia et Empedocle habuit. Fragmenta enim perexigua, quae supersunt, multa epitheta continent, a nullo alio poeta usurpata, uti *γράμματ' ἀλεξίλογα· οἰκοτριβῆς δαπάνη· συμποσίων ἐρέθισμα γυναικῶν ἠπερόπευμα· φιλοβάρβιτος· νὺξ αἰολόχρως· ὠκυπλάνοις πτερύγων ῥιπαῖς.* Quae omnia illi Gorgiae *πτωχόμουσος κόλαξ* et Empedoclis dictionibus a Dielsio adlegatis ita respondent, ut his novis argumentis conexio confirmetur, quam hic vir doctissimus inter Empedoclem et Gorgiam exstitisse credit.

[1] *ἐν τῷ περὶ Ποιητῶν φησιν* (sc. Ἀριστοτέλης) *ὅτι καὶ Ὁμηρικὸς ὁ Ἐμπεδοκλῆς καὶ δεινὸς περὶ τὴν φράσιν γέγονε, μεταφορικός τ' ὢν καὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς περὶ ποιητικὴν ἐπιτεύγμασι χρώμενος,* Diog. Laert. VII. 57.

[2] Aristot. *Poet.* 1457, b. 24.

## CAP. III.

Constat Critiam oratorem disertissimum fuisse, cujus eloquentiae quamvis monumenta aetatem non tulerint, ex antiquorum judiciis satis elucet, quo genere dicendi usus sit.[1] Falsissima sunt, ut jam Spengelius perspexit,[2] quae Cicero in *Bruto* de hac re profert. "Huic" inquit "aetati suppares Alcibiades, Critias, Theramenes, quibus temporibus, quod dicendi genus viguerit, e Thucydidis scriptis, qui ipse tum fuit, intellegi maxime potest: grandes erant verbis, crebri sententiis, compressione rerum breves, et ob eam ipsam causam interdum subobscuri." Illud enim "subobscuri," Critiae stilo, a Dionysio et Hermogene testibus multo locupletioribus descripto, adeo non convenit, ut versimile sit Ciceronem in errorem incidisse. Rectius in libris *De Oratore* Critiam et Theramenem a Thucydide sejungit et cum Lysia consociat, nixus, ut ipse profitetur, *scriptis nonnullis*, quae una cum Lysiae orationibus laudat. Quae judicia adeo sunt diversa, ut sit probabile, Ciceronem haec scripta nunquam dedita opera perlegisse, et in *Bruto*, alio tempore alioque consilio, ac *De Oratore* conscripto, novis auctoribus usum esse.

Qui locus in serie oratorum Critiae assignandus sit, a Dionysio Halicarnassensi accuratius indicatur, qui eum in eundem ordinem redegit ac Lysiam. Neque jure Wilamowitzius dubitat an Dionysius Critiae opera inspexerit.[3] Hic enim Critiae et Andocidis orationes, tanquam lectoribus satis notas, adfert, alibique Critiam inter eos scriptores enumerat de quibus non sit prolixe disserendum, unde elucet Dionysium materiem uberius de Critia disputandi in promptu habuisse.

Primus Hermogenes, qui Critiam una cum decem illis oratoribus recenset, stilum ejus dedita opera describit. Censet Critiam nonnulla cum Antiphonte communia habuisse, qua in re Pseudo-Plutarcho assentitur: traditur enim in *Vita Antiphontis* Critiam

[1] *Test. Ant.* V. 1–10.
[2] Spengel, *Συναγωγὴ τεχνῶν*, p. 120.
[3] Cf. Wilamowitz, *loc. cit.*

ejus eloquentiae studiosissimum fuisse. Grandem Antiphontis sermonem usurpavit, vitata tamen ejus obscuritate, et quamvis interdum a proposito longius evectus, membra sententiarum maxima cura collocavit, ita ut granditati grata quaedam perspicuitas accesserit. Figuras ceteraque ornamenta orationis diligebat, qua in re Antiphontem iterum sequutus huic longe antecellebat; artem enim semper celavit, speciemque naturae retinuit, quae audientium animos conciliaret. Nativo tamen lepore—*ἐπιείκεια καὶ ἀφέλεια*—judice Hermogene carebat.

Grandis ille stilus, quem Critias cum Antiphonte communem habebat, haud dubie ad Gorgiae disciplinam referendus est: sed in ceteris ab hoc exemplari aperte deflexit. Philostratus enim Hermogenis judicio in universum suffragatus, notata brevitate quadam, pauca commemoratione dignissima subjungit. Tradit enim Critiae sermonem quamvis grandem, non ex dithyrambicis et nimis poeticis dictionibus, sed potissimum e tritis populi vocabulis compositum esse. Neque asyndeta semper vitavit, cujus rei exemplum a Blassio in fragmentis detectum est.[1] Ceterum in collocatione verborum ab usa vulgari interdum deflexit, ita ut pro usitatis illis *ἀλλ' ἔμοιγε δοκεῖ* et *τῷ ἀγῶνι τῶν Πυθίων*, *δοκεῖ δ' ἔμοιγε* et *τῷ τῶν Πυθίων ἀγῶνι* diceret;[2] atque quamquam in sermonem poeticum nusquam declinavit, nova tamen composita linguae Atticae indoli convenientia frequentissime usurpavit. Quae Polluci certe minime placuerunt:[3] Philostratus contrà dicit, *Attica verba, ut radiorum fulgura, in Critiae oratione perlucere.* Huc pertinent permulta cauponum et fabrorum nomina, *ὀρνιθοκάπηλοι, ἱματιοπῶλαι, λαχανοπῶλαι, σιδηροπῶλαι, χαλκοπῶλαι, χορδοπῶλαι, χρυσουργοί, δακτυλιογλύφοι, κεκρυφαλοπλόκος, μυρεψός*· deinde adjectiva ab urbium et gentium nominibus derivata, *Μιλησιουργής, Κορινθιουργής, Χιουργής, Ῥηνιοεργής*· accedunt pauca ad judicia spectantia, uti *διδραχμιαῖοι, ἀποδικάζειν, διαδικάζειν, ψευδομάρτυρες, ψευδομαρτυρεῖν.* Inter verba "*quorum pleraque e Critia deprompta sunt*" *λαχανοπώλιδες*[4] *λαχανοπωλήτριαι*[5] *τυροπῶλαι*[6] apud Pollucem reperimus, quae omnia ab Aristophane quoque usurpantur: ceteri quoque

[1] Cf. Blass, *Attische Beredsamkeit*, I. 266.
[2] *Test. Ant.* V. 7, 8. [3] Fr. 32. [4] Aristoph. *Vesp.* 497.
[5] Aristoph. *Thesm.* 387. [6] Aristoph. *Eq.* 854.

"πωλαι" huc pertinent, comici enim ejusmodi compositis saepissime utuntur.[1] Praeterea ὀψωνεῖν cum Aristophane commune habet, et ἀστύτριψ cum ejusdem ᾠκότριψ Εὐριπίδης[2] conferendum est. Elucet igitur Critiam sermone vulgari usum esse, qua in re, ni fallor, Socratis familiarem agnoscere licet.

Primus oratorum sententias graves simplici sermone vestivit, eloquentiamque ad linguam vulgarem accommodare ausus, Lysiae tenui illi oratori viam munivit, qui hac ipsa virtute ab aequalibus distinguebatur. Medium igitur locum inter Antiphontem et Lysiam occupat, neque, si Hermogeni et Philostrato fidem adhibere licet, indignus est, qui Lysiae praenuntius nuncupetur.

Non est dubium quin oratoria Critiae scripta Ciceroni, Dionysio, Hermogeni nota fuerint: sed non ita certum est an haec justae fuerint orationes. Unum certe locum habemus, qui hanc quaestionem expedire videtur. Dionysius enim, in Thrasymachi stilo describendo meminit eum justas orationes non reliquisse; additque eadem fere de Critia dici posse.[3] Quae verba ita accipere possumus, ut statuamus, Critiam et Thrasymachum non modo eodem genere dicendi usos esse, sed etiam similia eloquentiae monumenta reliquisse: unde sequeretur justas Critiae orationes Dionysio non notas fuisse. Attamen criticus, cujus auctoritas in hac quaestione maxima est, sibi persuasit Dionysium in hac re errasse, ratus ὀλίγους (vel οὐ πολλούς) ἀπολέλοιπε λόγους scribendum esse.[4] Quae cum ita sint Dionysii testimonium dubitationem non tollit. Wilamowitzio[5] tamen contradici non potest, affirmanti nihil in antiquis judiciis exstare, unde concludere liceat, Critiam justas orationes publicasse. Eodem ducit titulus unus, qui aetatem tulit—δημηγορικὰ προοίμια, ab Hermogene laudata: non nescio rationem qua opus commemoratur—πολλαχοῦ καὶ ἐν δημηγορικοῖς προοιμίοις—indicare alia scripta oratoria Hermogeni nota fuisse: nihil tamen nos prohibet non de orationibus, sed de δικανικοῖς προοιμίοις cogitare. Quae conjectura propterea magis arridet, quod verisimile est, Thrasymachum quoque δικανικὰ προοίμια publici juris fecisse.[6] Quae prooemia, qualia

[1] Cf. Aristoph. *Eq.* 851.
[2] Aristoph. *Thesm.* 426.
[3] *Test. Ant.* V. 4.
[4] Cf. Blass, *op. cit.* I. 245.
[5] Cf. Wilamowitz, *loc. cit.*
[6] Cf. Blass, *loc. cit.*

fuerint, ex eis apparet, quae in corpore Demosthenis scriptorum servantur, neque, Blassio judice, huic abjudicanda sunt.[1]

Restat tamen quaestio an haec opera re vera a Critia conscripta sint. Ciceronis certe testimonium parvi est momenti: ibidem enim orationes, haud dubie spurias, Periclis et Alcibiadis laudat, ita ut fieri possit, ut rhetor nescio quis Critiae quoque prooemia atque opera similia ante Ciceronis aetatem supposuerit. Attamen, omnia quae Dionysius, Hermogenes, Philostratus de hac re tradunt, in ea optime conveniunt, quae de Critiae ingenio cognovimus; nam ipse Xenophon testis est Critiam eloquentiam summo studio coluisse. Quid igitur miri, si vir, prae ceteris laudis cupidus, qui tot et tam varia documenta ingenii edidit, famam aequalium—Antiphontem dico et Thrasymachum—aemulatus, eloquentiae monumenta litteris mandavit. Quae cum ita sint, ego vero non ausim, Critiae scripta oratoria abjudicare.

[1] Cf. Blass, *Demosthenes*, 325.

## CAP. IV.

Caput alterum Hippocratis libri primi "*De Medici Officina*" inscribitur Ἃ καὶ ἰδεῖν καὶ θιγεῖν καὶ ἀκοῦσαί ἐστι, tertium Ἃ καὶ τῇ ὄψει καὶ τῇ ἁφῇ καὶ τῇ ἀκοῇ καὶ τῇ ῥινὶ καὶ τῇ γνώμῃ ἐστιν αἰσθέσθαι: unde apparet Hippocratem utroque capite de visu, tactu, auditu egisse. Quam repetitionem commentatores antiqui alii alia ratione explicare studuerunt: cardo quaestionis in significatione vocis γνώμῃ versabatur. Galenus igitur, excussis priorum sententiis, docet Hippocratem pro veterum scriptorum consuetudine hanc vocem eadem significatione usurpasse ac διάνοια. Quem usum exemplis e Critia, Antiphonte, Platone, Lysia, Aeschine Socratico, illustrare pergit, atque haec de Critia profert.[1] Κριτίας μὲν ἐν τῷ πρώτῳ Ἀφορισμῷ τάδε γράφει "μήτε ἃ τῷ ἄλλῳ σώματι αἰσθάνεται μήτε ἃ τῇ γνώμῃ γιγνώσκει" καὶ πάλιν "γιγνώσκουσιν οἱ ἄνθρωποι εἴ τις μὲν ὑγιαίνει τῇ γνώμῃ·" καὶ ἐν Ὁμιλιῶν προτέρῳ "εἰ δ' αὐτὸς ἀσκήσειας ὅπως γνώμῃ (σῇ ἔσῃ)[2] ἵκανος, ἥκιστα ἂν οὕτως ὑπ' αὐτοῦ ἂν ἀδικηθείης·" καὶ πολλάκις ἐν τῷ αὐτῷ καὶ ἐν τῷ δευτέρῳ τῶν ὁμιλιῶν ἀντιδιαιρῶν αἰσθήσεσι τὴν γνώμην πολλάκις εἴρηκεν.

Unde Galenus haec hauserit incertum est: conicit Wilamowitzius Iphicianum, Simiae Stoici discipulum, quem Galenus supra commemorat fontem fuisse: nihil tamen causae habemus cur illum locum, cum hoc quem nunc tractamus, conectamus. Fieri potest, ut ipse Galenus Critiae opera inspexerit: ejus enim aetate viri docti magnam operam in Critiam impendebant. Sed utcunque haec res se habet, e librorum titulis et numeris adhibitis elucet, locum viri testimonio niti cui *Aphorismi* et *Homiliae* notissima fuerunt. Primus ille Aphorismus ad rationem pertinet, qua homines res cognoscant, atque imprimis cognitiones externis sensibus debitas (τὰ αἰσθητά) ab eis

[1] Fr. 15.

[2] Hic corruptela latet quam editores alii alia ratione emendare studuerunt. Basil. γνώμῃ σῇ; Charter. γνώμη ᾗ; Kühn. γνώμῃ ᾗ; Post ὅπως, ἔσῃ scribendum est; si σῇ ἔσῃ scribimus facile apparet quo modo ἔσῃ exciderit.

sejungit, quae a mentis judiciis pendent (*τὰ γιγνωσκόμενα*). Verba *τῷ ἄλλῳ σώματι* indicant mentem partem esse corporis, eodemque tendunt, ac sententia de animae sede, quam supra tractavimus.

Ex eo quod Critias non *γνώμης* significationem tantum sed totius operis titulum cum Hippocrate communem habuit, colligere licet, Critiae et Hippocratis *Aphorismos* arcte cohaesisse. Quae conjectura, perditis Coi scriptis, justis documentis confirmari non potest, sed fortasse metaphora illa '*ὑγιαίνει τῇ γνώμῃ*' a medicorum sermone translata originem inde duxit. Galenus Hippocratis *Aphorismos* in libros septem divisos commemorat; aliis tres tantum libri noti erant: unde sequitur, opus non ab ipso Hippocrate sed a grammaticis sic dispositum esse.[1] Qua ratione Critias *Aphorismos* disposuerit, in incerto est, quum nihil fere de numero *Aphorismorum* constet. Si magnus ille erat, paene necesse erat, ut primum in libros digererentur, ac tunc demum singulorum librorum Aphorismi numerarentur: si pauci omnino erant Aphorismi, ut Critiae priore illa aetate satis probabile est, suffecit singulorum numeratio, nulla librorum divisione instituta.

Bachius autem Galeni verbis *ἐν τῷ πρώτῳ ἀφορισμῷ*—cf. infra *τῷ προτέρῳ τῶν ὁμιλιῶν*—nixus statuit *Aphorismos* "plures quam duo cepisse libros" quem secutus Wilamowitzius censet *τῷ πρώτῳ* '*Ἀφορισμῷ* idem esse ac *τῷ πρώτῳ τῶν* '*Ἀφορισμῶν*.[2] Sed verba ita accipere possumus ut statuamus non librorum sed singulorum Aphorismorum numeros Galeno obversatos esse. Itaque nihil causae habemus cur credamus Critiam ullam librorum divisionem instituisse.

Deficiente contextu nihil de sensu verborum, quae Galenus ex *Homiliis* adfert, colligi potest:[3] idem fere de loco dici potest, quo Herodianus ejusdem operis mentionem facit.[4] Ceterum e ratione qua libri apud Galenum numerantur—*ἐν τῷ προτέρῳ* '*Ὁμιλιῶν*—elucet, ut jam Bachius perspexit,[5] opus ad duos tantum libros referendum esse. Deinde ex formis alterius

[1] Cf. Hippocrates (Ed. Littré), I. 323.

[2] Cf. Bach, *op. cit.* 104. Wilamowitz, *loc. cit.*

[3] Fr. 8.

[4] Τὸ δὲ παρὰ Κριτίᾳ ἐν ταῖς 'Ὁμιλίαις "ὀρσότης." Herod. (Ed. Lentz) II. 946.

[5] Cf. Bach, *loc. cit.*

personae—*ἀσκήσειας, ἀδικηθείης*—sequitur verba e dialogo deprompta esse: quod titulo *Homiliis*—i.e. *Colloquiis*—optime convenit. Cujus rei vestigium apud Phrynichum quoque latere videtur.[1] Hic enim Critiam ab oratoribus sejungit, mediumque inter Antisthenem et Aeschinem Socraticum commemorat, ita ut satis sit probabile, quaedam Critiae scripta, Aeschinis et Antisthenis dialogis germana, scilicet *Homilias* quas nunc tractamus, Phrynicho obversata esse.

Apud Philostratum quoque, ni fallor, ejusdem operis vestigia agnoscere licet. Nam in *Sophistarum Vitis* haec legimus: *μετέβαλον δ' ἂν* (sc. *Θεσσαλοί*) *καὶ ἐς τὸ κριτιάζειν, εἴ τινα τῆς ἑαυτοῦ σοφίας ἐπίδειξιν ὁ Κριτίας παρ' αὐτοῖς ἐποιεῖτο. ὁ δὲ ἠμέλει μὲν τούτου, βαρυτέρας δ' αὐτοῖς ἐποιεῖτο τὰς ὀλιγαρχίας, διαλεγόμενος τοῖς ἐκεῖ δυνατοῖς, καὶ καθαπτόμενος μὲν δημοκρατίας ἀπάσης, διαβάλλων δ' Ἀθηναίους ὡς πλεῖστα ἀνθρώπων ἁμαρτάνοντας.* Ceterum ne quis Xenophontis[2] auctoritate nixus, suspicetur Philostrato haec narranti fidem detrectandam esse, pauca de rebus a Critia in Thessalia gestis disserere oportet.

Ille Penestarum tumultus a Xenophonte commemoratus maxime Aleuadis nocuit, quorum princeps, Aristippus, quamvis a Cyro et copiis et pecuniis adjutus, tandem superatus est.[3] Quo discrimine Lycophro ille Pheraeus non otium agere debuit: nam anno 404 a. Chr. summam potestatem captabat, et Larissaeos—*i.e.* Aristippi et Aleuadarum factionem—devicit.[4] Unde fit verisimile Lycophronem Penestarum defectione ad regimen Aleuadarum evertendum potestatemque suam stabiliendam usum esse. Itaque compositis Xenophontis et Philostrati testimoniis facere non possum, quin existimem, Critiam intio una cum Prometheo Penestis praefuisse, deinde a Lycophrone, hac defectione, ad summam potestatem occupandam utenti, stetisse. Locus enim uterque huic conjecturae favet.

Nam imprimis in memoria tenendum est Xenophontem verba, quae nunc tractamus, Therameni, orationem contra Critiam habenti, supposuisse. Sed cum Theramenes nihil nisi adversarii objurgandi occasionem quaerat, minor est hujus loci auctoritas, quam ipsius Xenophontis historiae. Quid igitur miri, si rei

[1] *Test. Ant.* V. 10.
[2] *Test. Ant.* II. 8, 13.
[3] Cf. *Test. Ant.* II. 7–11.
[4] *Test. Ant.* II. 12.

veritas ita detorquetur, ut Theramenes omissis ceteris in Critiae et Promethei societate commoretur. Praeterea Lycophronis victoria, initio triginta virorum potestatis reportata, non nisi fama incerta Therameni nota esse potuit: quapropter credibile est Lycophronem tunc temporis non Therameni tantum sed etiam Atheniensibus plerisque ducem Penestarum visum esse. Itaque, ni fallor, ea quae Xenophon profert, ad primam tantum stationem defectionis pertinent. Philostratus contra cui eventus totius belli notus erat, non modo Penestarum tumultum, sed etiam tyrannidem Pheraeam, quae originem inde duxit, respicere debuit: rectissime igitur dicit Critiam, tanquam Lycophronis socium, rempublicam Thessalis graviorem reddidisse. Quae cum ita sint, elucet scriptorem utrumque vera proferre, Philostratum autem ea supplere, quae a Xenophonte omittuntur.

Quae interpretatio propterea magis arridet, quod Philostratus ibidem Xenophontis judicium in *Memorabilibus* prolatum refutat.[1] Denique ea quoque huic rationi favent quae Pahlius de Prometheo disputavit: Wyttenbachium enim sequutus contendit Penestarum ducem non alium ac Jasonem vel filium vel generum Lycophronis fuisse.[2]

Ceterum ut eo redeamus unde supra digressi sumus, testis est Philostratus Critiam "*cum Thessalorum optimatibus colloquentem*" Athenienses esse calumniatum: atque cum vox illa διαλεγόμενος non nisi ad justa colloquia spectare possit, ego vero facere non possum, quin opiner Philostratum in his scribendis Colloquia ab ipso Critia publici juris facta in animo habuisse. Unde enim sermones, quos Critias ante annos sexcentos cum Thessalis habuerat, Philostrato pernotuerunt?

Quam opinionem fragmenta confirmant, quae Bachius ad libellum quendam de Atheniensium Republica referenda esse statuit.[3] "*Quae de Themistocle*" inquit "*Cleone et Cimone Critias exposuisse laudatur, satis verisimiliter ad ipsius Rempublicam Atheniensium respiciunt, licet ejus nusquam fiat mentio.*" Fr. 10, quod trita illa opprobria in populares Atheniensium duces contorquet optimatium sententias aperte exprimit: altero autem fragmento Critias contrariae factionis voces usurpat, quae

[1] *Test. Ant.* II. 13, 14. [2] Cf. Pahl. *Jahrb. f. Philol.* XCIII. 530 sqq.
[3] Fr. 10, 11. Cf. Bach, *op. cit.* 98; Müller, *Fr. Hist. Graec.* II. 68.

inimicitias inter Athenienses et Lacedaemonios sedulo fovebat. Itaque manifestum est fragmenta ita diversa non e *Republica Atheniensium* deprompta esse: qui libellus sibi melius constare debuit.

Qua de re, mea quidem sententia, Wilamowitzius multo rectius egit, quem non fugit Aelianum Critiae de Archilocho judicium ibidem adferre.[1] Unde satis callide conclusit, eum fragmentum utrumque apud Critiam in eodem libro reperisse. Ceterum opus, quod de Critia et Cleone viris tam diversi ingenii egit, promiscui argumenti esse debuit, quod titulo *Homiliae* optime convenit. Itaque mihi persuasum est *Homilias* opus fuisse, quo Critias in populares invectus Themistoclem et Cleonem furti insimulavit: necnon fieri potest ut ea quoque quae de Cimone traduntur eodem sint referenda: discrepantia enim quam modo notavi, quamvis in commentatione de *Republica Atheniensium* non sit toleranda, nihil molesti in *Homiliis* habet. Etenim ponere licet vel auctorem hujus judicii non ipsum Critiam sed alteram dialogi personam fuisse—cujus sententiam Aelianus eodem jure Critiae attribuere potuit, quo hodie permulta Platoni adjudicamus—vel Critiam cum aliis aliter de ducibus Atheniensium esse locutum. Diu certe in eo eram, ut putarem judicium illud de Cimone in oratione quadam exstitisse, eo tempore habita, quo Critias in Phrynichum invectus, omnes increpiturus erat, qui Lacedaemoniis unquam favissent: cui rationi illud obstat, quod dubium sit an Critias justas orationes reliquerit.

Itaque ni fallor, Critias Colloquia quae exul cum Thessalorum optimatibus de Atheniensibus habuit, litteris mandavit: fragmenta autem, a Galeno servata, aperte ostendunt, argumentum operis non politicas tantum quaestiones complexum esse. Quapropter cum Philostratus expressis verbis neget Critiam ullum sapientiae specimen in Thessalia edidisse, eo ducimur, ut statuamus Thessalos sermones partem tantum *Homiliarum* fuisse.

Idem Philostratus testis est Critiam saepenumero poetarum mentionem fecisse:[2] quonam tamen opere incertum est. E Bergkii sententia Philostratus librum in animo habuit, qui laudes Anacreontis hexametris celebratas continuit:[3] cui Lallierus quoque assentitur ratus Critiam de poetis poetice locu-

[1] Cf. Wilamowitz, *loc. cit.* [2] Fr. 12. [3] Cf. Bergk. Fr. 7.

turum fuisse.[1] Attamen per se satis est improbabile Philostratum Vitas pedestri sermone scribentem carmen hexametris compositum sibi imitandum proposuisse: praeterea certum est Critiam de Archilocho soluto sermone egisse.

Quae cum ita sint, censeo Philostrato librum prosa oratione conscriptum obversatum esse: Bachio tamen minime assentior, qui Critiae operibus *Βίοι* adjecit, arbitratus eum poetarum ingenia libro peculiari Philostrati *Vitis* germano descripsisse:[2] jure Wilamowitzius negat Philostrati verba sic intelligenda esse.[3] Mihi vero persuasissimum est poetarum mentionem in *Homiliis* factam esse; nam supra cognovimus Critiam de Archilocho ibi disputasse, et cetera quoque fragmenta,[4] quae Bachius ad *Vitas* rettulit, optime promiscuo *Homiliarum* argumento conveniunt.

*Homiliae* igitur multas et varias quaestiones, ad philosophiam, poesim, rempublicam pertinentes, tetigisse videntur: qua in re hic liber quasi speculum versatilis auctoris ingenii praebet. Sermones quos in Thessalia peregrinus conscripsit, cum Ionis illius Ἐπιδημίαις comparare licet: ceteri, ni fallor, similis fuerunt argumenti ac *φιλόλογοι ὁμιλίαι*, quas Longinus tot saeculis postea conscripsit:[5] illud quoque commemorandum est, quod opus illud, quo Arrianus Epicteti doctrinam memoriae tradidit, apud Stobaeum et Photium *ὁμίλίαι* appellatur,[6] unde elucet dialogi formam titulo *ὁμιλίαι* optime convenire.

Quae *Homiliae*, cum duces Atheniensium fraudis et sceleris insimulaverint, inquirendum est, an scriptores sequentis aetatis hoc fonte usi sint. Critiae scripta, ut supra vidimus, post mortem auctoris in oblivionem cecidere. Excepto Platone Socraticis odiosissimus fuit, ut e *Memorabilibus* satis elucet, neque mitius fuit rhetorum et oratorum judicium. Ephorus et Theopompus, Isocratis discipuli, Therameni infestissimo Critiae aemulo faverunt, ita ut Critiae auctoritas non nisi apud Peripateticos valere potuerit: cujus rei documenta cum apud

[1] Cf. Lallier, *op. cit.* 39.
[2] Cf. Bach, *op. cit.* 99.
[3] Cf. Wilamowitz, *loc. cit.*
[4] Fr. 9, 13, 14.
[5] Cf. Ruhnken, *De Vita et Scriptis Longini*, Opusc. I. 509.
[6] ἔγραψε (sc. Ἀῤῥιανός) δὲ βιβλία καὶ ἕτερα τῶν μὲν διατριβῶν Ἐπικτήτου τοῦ διδασκάλου ὅσα ἴσμεν βιβλία ὀκτώ, τῶν δὲ ὁμιλιῶν τοῦ αὐτοῦ Ἐπικτήτου βιβλία δώδεκα, Phot. ἐκ τῶν Ἀῤῥιανοῦ προτρεπτικῶν ὁμιλιῶν, Stob. Flor. 97, 28. Cf. Asmus, *Quaestiones Epicteteae*, 36.

Aristotelem tum apud Chamaeleonem agnoscere licet.[1] In universum tamen historici antiqui tam severe de Critia judicaverunt—videlicet ne Philostratus quidem, quamvis sapientiam ejus admiratus, mores vituperare omittit—ut vix sit probabile eos in operibus conscribendis multum Critiae esse confisos.

§ 3. Idem Galenus, qui *Aphorismorum* et *Homiliarum* memoriam servavit, testis est Critiam libellum *De natura amoris* conscripsisse.[2] Neque mirum est, quod Critias, qui omnibus fere quaestionibus ab aequalibus agitatis mentem applicuit, commentationem de amore conscripsit. Illa enim aetate viri liberales sermones de hac re saepissime habebant, ut vel maxime ex aureis Platonis dialogis *Phaedro* et *Convivio* elucet. Quid Critias de amore censuerit ex hoc uno fragmento non liquet. Weberus[3] olim versu illo de sede animae deceptus, quem ad Critiam referendum esse statuit existimavit, eum ut de anima ita de amore hexametris egisse. Sed, ut supra cognovimus, versus ille Critiae abjudicandus est; quapropter Webero suffragari non possum. Multo est verisimilius hoc opus prosa oratione conscriptum esse. Eodem fortasse, judicium de virorum et mulierum pulchritudine, a Cassio Dione servatum, pertinet:[4] nuper tamen Wilamowitzio placuit hanc sententiam unum ex Aphorismis esse.[5] Brevitas certe Aphorismi indoli satis apte respondet, argumentum contra a libro amatorio haud alienum est: sed, re vera, de libro utroque tam pauca accepimus, ut quaestionem vix dijudicare possimus.

[1] Χαμαιλέων γοῦν ὁ Ἡρακλεώτης ἐν τῷ ἐπιγραφομένῳ Προτρεπτικῷ Λακεδαιμονίους φησὶ καὶ Θηβαίους πάντας αὐλεῖν μανθάνειν, Ἡρακλεώτας τε τοὺς ἐν Πόντῳ καθ' ἑαυτὸν ἔτι, Ἀθηναίων τε τοὺς ἐπιφανεστάτους Καλλίαν τε τὸν Ἱππονίκου καὶ Κριτίαν τοῦ Καλλαίσχρου.—Athen. IV. 184 D.

[2] Fr. 16.

[3] Cf. Weber, *De Critia Tyranno*, 21 (Prog. Gym. Moeno-Franc. 1824).

[4] Fr. 17. Cf. Bach, *op. cit.* 104.

[5] Cf. Wilamowitz, *loc. cit.*

## CAP. V.

§ 1. Hoc capite primum de carminibus disserendum est, quae πολιτεῖαι ἔμμετροι feruntur. Qui titulus ab uno Alexandri Aphrodisiensis loco pendet, ubi pleraque Critiae scripta sophistae cuidam falsissime adjudicantur.[1] Ibidem traditur Critiam tyrannum πολιτείας ἐμμέτρους scripsisse, sed fieri potest ut Alexander iterum errorem admiserit. Nam quamvis perspicuum sit, eum aut unum aut complures elegias in animo habuisse, nullum ex carminibus, de quibus fragmenta supersunt, hunc titulum tulisse videtur. Etenim apud Athenaeum et Plutarchum haec tantum reperimus ὡς Κριτίας φησιν ἐν τοῖς ἐλεγείοις[2] et simili ratione Hephaestio ἐν τῇ πρὸς Ἀλκιβιάδην inquit ἐλεγείᾳ.[3] Itaque cum titulus ille πολιτεῖαι ἔμμετροι his scriptoribus ignotus fuisse videatur fieri potest ut non ipse Critias sed grammaticus nescio quis carmina ita inscripserit.

Illud quoque ambigitur quot carmina πολιτεῖαι ἔμμετροι amplexae sint, nam aliis placet unum tantum fuisse carmen, unde descriptio illa epularum Spartanarum deprompta est, alii catalogum illum rerum in singulis urbibus inventarum addunt;[4] Bachius vero eo usque pervenit, ut statueret Critiam *Politias* utraque orationis forma conscriptas in unum corpus redegisse ita ut singulis commentationibus prosa oratione compositis carmen praemitteret.[5] Ceteroquin Athenaeus *Politiis* a carminibus aperte distinctis, nobis dissuadet ne in hanc opinionem descendamus, neque, re vera, ipsius Alexandri verba, quae ad opus peculiare, a pedestribus scriptis prorsus diversum, spectare videntur, Bachii rationi conveniunt.

Quibus cognitis ad *Politias* prosa oratione compositas transire oportet. Titulus πολιτεῖαι apud Pollucem primum reperitur:[6]

[1] *Test. Ant.* IV. 4. Cf. sup.

[2] Athen. X. 432 D; XV. 666 B. Plut. *Alcib.* 33; *Cim.* 10.

[3] Hephaest. (Ed. *Westphal.*), § 20.

[4] Cf. Bergk. Fr. 1. 2.

[5] Cf. Bach, *op. cit.* 28.

[6] τὸ μὲν ὄνομα (sc. σκελέαι) καὶ παρὰ Κριτίᾳ ἐστιν ἐν ταῖς Πολιτείαις, Poll. VII. 59.

singuli libelli de Lacedaemoniorum et Thessalorum Republica ab Athenaeo commemorantur:[1] fragmenta huc pertinentia apud Plutarchum, Clementem Alexandrinum, Libanium, Eustathium servata sunt.[2] Praeter vocabula disjuncta quinque habemus fragmenta, quorum primum de nuptiis et genitura agit, secundum temperantiam Spartanam celebrat, tertium et quartum habilia Lacedaemoniorum vestimenta et utensilia laudant, quintum servorum conditionem qualis Spartae fuerit describit: eodem tendit fragmentum quod unum de Republica Thessalorum superest; nam ibi luxus castigatur, qui tunc temporis apud Thessalos obtinuit.

Quibus ex reliquiis integros Critiae libellos restituere non licet: hoc tamen perspicuum est eos notioni minime respondisse quam, Aristotelis libris nixi, cum titulo πολιτεῖαι conjungere solemus:[3] neque Duemmlero assentior, cui placet Critiam in *Politiis* scribendis quasi causidicum factionis fuisse.[4] Etenim illae temperantiae laudes Socratis doctrinam redolent, primumque fragmentum ostendit Critiam non modo singulas civitates descripsisse sed etiam sententias suas de quaestionibus civilibus protulisse, ita ut haud improbabile videatur cardinem argumenti in hac quaestione versatum esse, quanam reipublicae forma cives boni, cum corpore tum mente praestantes, erudiantur. Ex fragmentis autem perspicuum est ei Lacedaemoniorum instituta maxime placuisse; quibus, Socratis vestigia ingressus vitia Thessalorum opposuit.[5] Neque fortasse casu accidit quod memoriae quae nobis de Critiae πολιτεῖαι adservantur subsistunt in Lacedaemoniorum et Thessalorum civitatibus, quasi ipse auctor in his duabus inter se comparandis acquieverit, simili modo atque in *Critia* Plato conlatis Atlantide et priore Atheniensium civitate.

Etenim propterea est verisimile Critiae *Politias* Platonis *Reipublicae* similes fuisse, quod hic dialogum illum, qui *Reipublicae* doctrinam exemplo ab historia petito illustrat Critiae nomine inscripsit. Quae res commemoratione dignissima est cum Plato personas dialogorum maxima cura disponat, ita ut

[1] Fr. 2, 3. [2] Fr. 1, 4, 5.

[3] Cf. Blass, *Attische Beredsamkeit*, I. 263.

[4] "*Jedenfalls Tendenzschriften*," Dümmler, *Hermes*, XXVIII. 264.

[5] Cf. Plat. *Crit.* 53 D. ἥξεις δὲ εἰς Θετταλίαν παρὰ τοὺς ξένους τοὺς Κρίτωνος· ἐκεῖ γὰρ δὴ πλείστη ἀταξία καὶ ἀκολασία.

unusquisque de rebus suo ingenio aptis disserat. Quod hic majoris est momenti quoniam Critias verbis expressis laudatur tanquam rerum, quae in *Timaeo* et *Critia* agitantur peritissimus.[1] Quo judicio Plato, rationem, qua Critias rempublicam gessit laudare minime voluit. Quis enim credat eum tyrannorum principem *Reipublicae* interpretem constituisse? Multo est verisimilius fabulam Atlantidis Critiae prae ceteris Socraticis propterea commissam esse, quod *Politiae* ejus Platonis *Reipublicae* quasi facem praetulerint. Sed in memoria tenendum est, singulas sententias, quae in *Critia* proferuntur, ipsi Platoni assignandas esse: nam cum in *Timaeo* tum in *Critia* loquentes meri Platonis interpretes sunt. Quapropter quod materia dialogi e vetustissima Atheniensium historia petita est, inde non sequitur Critiae *Politias* de antiquitatibus Atheniensium egisse. Etenim ipse Plato profitetur se materiem imperfectae Solonis fabulae et sacerdotum Aegyptiorum sermonibus debere:[2] qua re nixus Christius statuit Atlantidis fabulam originem a monumento, anno salutis 1868, apud El Karnak reperto, duxisse.[3] Sed utumque haec res se habet nihil causae est cur suspicemur materiem dialogi a Critiae Politiis translatam esse.

Quot civitates Critias tractaverit non liquet. Inde a Bachii editione plerique crediderunt eum Atheniensem quoque rempublicam tetigisse. Attamen, uti supra cognovimus, hoc ex argumentis a Bachio allatis non sequitur. Cui rei illud accedit quod ne una quidem mentio hujus libelli apud scriptores antiquos reperitur: unde elucet libellum, si unquam exstiterit aut mox post Critiae mortem periisse aut in oblivionem cecidisse. Praeterea etiamsi poneremus Critiam *Rempublicam Atheniensium* scripsisse ex eis, quae supra disputavimus, sequeretur hunc libellum ad ceterarum *Politiarum* similitudinem philosophi ingenium redoluisse, neque tritas illas calumnias amplexum esse, quas in *Homiliis* repperimus. Ceterum cum viri docti, arbitrati Critiam *Rempublicam Atheniensium* non ita diversam a Pseudo-Xenophontis et Aristotelis libellis scripsisse, multas

[1] Κριτίαν δὲ που πάντες οἱ τῇδ' ἴσμεν οὐδενὸς ἰδιώτην ὄντα ὧν λέγομεν, Plat. *Tim.* 20 A.

[2] Ἐγὼ φράσω παλαιὸν ἀκηκοὼς λόγον οὐ νέου ἀνδρὸς κ. τ. λ. Plat. *Tim.* 21 A.

[3] Cf. Christ, *Platonische Studien* (Abhandl. der Bayerschen Akademie, 1886, 507).

et varias conjecturas protulerint, de ea re paullo uberius est disserendum.

§ 2. Inde ab initio hujus saeculi dubitaverunt viri critici an Xenophon commentationem de Republica Atheniensium in corpore ejus scriptorum servatam re vera scripserit. Itaque Guil. Wachsmuth, Schneideri vestigiis ingressus, hunc libellum una cum germano illo, de Republica Lacedaemoniorum, Xenophonti abjudicavit et Critiae adscripsit.[1] Nostris tamen temporibus plerisque placet *Rempublicam Lacedaemoniorum* a Xenophonte esse compositam: atque fragmenta quae de Critiae *Republica Lacedaemoniorum* supersunt aperte demonstrant, eum auctorem Xenophontis libelli non fuisse. Primus Roscherus justis confecit argumentis Xenophontem *Rempublicam Atheniensium* non conscripsisse:[2] quem sequutus Boeckhius, quamvis prima editione opusculum Xenophonti abjudicare non ausus, re iterum perpensa, sibi persuasit, non sententias modo sed etiam stilum a Xenophontis ingenio abhorrere:[3] cui judicio omnes hodie assentiuntur. Nam luce clarius est, argumentum totum non Xenophontis aetati, sed tempori quo Atheniensium potestas integra fuit—scilicet primae stationi belli Peloponnesiaci—convenire.

Boeckhius autem negatione non contentus, verum auctorem quaerere perrexit, atque rectissime statuit eum optimatem quendam summi ingenii fuisse: minore tamen probabilitate addidit, libellum Critiae ingenio, prae ceterorum respondere.[4] Haec enim descriptio non magis Critiae, quam optimati cuilibet convenit. Etenim fieri potest ut Pseudo-Xenophon, popularis civitatis pertaesus, ad rempublicam omnino non accesserit, ita ut ne nomen quidem in fastis sit servatum. Praeterea Bergkius rectissime monuit, libellum Critiae juventute esse conscriptum, Pseudo-Xenophontem contra longae vitae experientia maturatum

[1] Guil. Wachsmuth, *Hellenische Altherthumskunde*, I. 798. Cf. Xen. (Ed. Schneider), VI. 88.

[2] Roscher, *Leben, Werke, Zeitalter des Thucydidès*, 526.

[3] Boeckh, *Staatshaushaltung*, (Ed. III.) I. 389.

[4] Sie ist das Werk eines athenischen Oligarchen von grosser Bildung, Thukydideïscher Objektivität der politischen Betrachtung, durchdringendem Verstand und feinem Humor, aber ohne Gemüth, welches den meisten Oligarchen fehlt. Keinem scheint sie mir angemessener zu sein, als dem Kritias dem Sohne des Kalläschros, dessen prosaische Politien ebenso unzweifelhaft sind wie seine dichterischen. Böckh, *loc. cit.*

esse.[1] Idem observavit vix fieri posse, ut *Respublica Atheniensium* a Critia publici juris facta ante Pollucis aetatem in corpus Xenophontis scriptorum venerit: Hadriani enim aetate, ut ex Athenaeo apparet, Critiae *Politiae* satis notae erant.[2] Quem errorem etiamsi Alexandrini admisissent, fieri non potuisset, quin sophistae, qui postea tantam operam in Critiae scripta impendebant, libellum Critiae restituerent. Denique sermo Pseudo-Xenophontis adeo elegantia caret, ut vix de auctore perlitterato cogitandum sit.[3] Ceterum quam incerto fundamento haec conjectura nitatur, ex eo maxime apparet, quod alii viri docti, similem viam inquirendi ingressi, eo pervenerunt, ut alius Alcibiadem,[4] alius Thucydidem Melesiae filium, vel unum ex ejus familiaribus,[5] alius Phrynichum Quadringentorum ducem[6] Pseudo-Xenophontem fuisse statueret.

Neque vero majorem auctoritatem altera argumentatio habet, qua Boeckhius opinionem suam stabilire studuit: confessus enim se testimonia antiqua non ante consuluisse quam argumentis modo refutatis, sibi persuasit, Critiam sub Pseudo-Xenophontis persona agnoscendum esse, unum tantum locum adhibuit. Etenim Julius Pollux tradit Critiam διαδικάζειν pro δὶ ὅλου τοῦ ἔτους δικάζειν dixisse,[7] quod Boeckhii sententia ad hunc Pseudo-Xenophontis locum spectat. Φέρε δὲ τοίνυν ταῦτα οὐκ οἴεσθε διαδικάζειν ἅπαντα; εἰπάτω γάρ τις ὅτι οὐ χρῆν αὐτόθι διαδικάζειν· εἰ δ' αὖ ὁμολογεῖν δεῖ ἅπαντα χρῆναι διαδικάζειν, ἀνάγκη δι' ἐνιαυτοῦ· ὡς οὐδὲ νῦν δι' ἐνιαυτοῦ διαδικάζοντες ἐπαρκοῦσιν.[8] Judice Boeckhio διαδικάζειν hoc tantum significat "per aliquod spatium continuo judicare,"[9] neque illum Pollucis sensum sine additamento, quod spatium accuratius definiat, acquirere potest. Itaque rem hunc in modum expedire conatus est: posuit grammaticum quendam in Pseudo-Xenophontis loco interpretando δι' ἐνιαυτοῦ διαδικάζοντες per

[1] Cf. Wilamowitz, *loc. cit.* Das ist einer der γνώριμοι wie sie bei Tanagra ihre Loyalität mit dem Blute besiegelt haben.

[2] Bergk. *Neue. Jahrb. f. Phil.* LXV. 393.

[3] Cf. Müller-Strübing, *Philol. Suppl. Bd.* IV. 111.

[4] Helbig. *Rhen. Mus.* XV. 511.

[5] M. Schmidt, *Memoiren eines Oligarchen zu Athen.*

[6] Müller-Strübing, *loc. cit.* [7] Fr. 19. [8] Pseudo-Xen. III. 6.

[9] Cf. Thucyd. VI. 91. τῆς ἀπὸ τῶν ξυμμάχων προσόδου ἧσσον διαφορουμένης (*i.e.* διηνεκῶς φερουμένης Schol.) Müller-Strübing, *loc. cit.*

διαδικάζειν δι' ὅλου τοῦ ἐνιαυτοῦ explicasse: Pollucem autem haec in Onomasticon ita transtulisse, ut ad vocem unam διαδικάζειν sensum transferret quem grammaticus toti dictioni attribuerat. Qua argumentatione nixus contendit Pollucem a grammatico pendere, qui Critiam Pseudo-Xenophontis libelli auctorem laudavit.

Quae omnia ut callida, ita incerta sunt. Nam imprimis nihil causae habemus cur Polluci fidem detrectemus. Ipse enim Boeckhius non negat διαδικάζειν significare "per aliquod temporis spatium continuo judicare." Ceterum temporis spatium per quod Heliaea Athenis judicabat, annus fuit. Quid igitur miri, si, monente contextu "spatium temporis" annum esse, διαδικάζειν illam Pollucis significationem acquisivit. Sed etiamsi Pollucem hujus erroris insimulamus non sequitur Pollucis διαδικάζειν a Pseudo-Xenophontis libello manasse: nam Pollux ibidem notat Critiam ἀποδικάσαι peculiari significatione usurpasse, ita ut verisimile sit ἀποδικάσαι et διαδικάζειν eodem Critiae loco reperta esse. Casu igitur, ni fallor, accidit ut Pollucis et Pseudo-Xenophontis loci inter se respondere videantur. Denique Bergkius rectissime monuit grammaticum illum, quem Boeckhius sibi finxit, testem parum locupletem esse: hunc enim in modum ex Boeckhii ratione potius colligendum esse: auctorem Pseudo-Xenophontis libelli aetate Alexandrinorum prorsus ignotum fuisse: plerosque commentationem Xenophonti, paucos tamen Critiae adjudicasse: nos autem nihil causae habere, cur his majorem fidem adhibeamus quam illis.[1] Quae cum ita sint jamdudum inter viros doctissimos constat Boeckhium in hac re errasse.

§ 3. Helbigii Schmidtiique commentationes, quia nihil de Critia continent, praeterire licet et continuo ad ea transire, quae Müller-Strübing de Pseudo-Xenophonte disseruit. Qui quamquam Rempublicam Atheniensium, quae Xenophontis fertur, Critiae prorsus abjudicat, Critiam et Pseudo-Xenophontem alia ratione conectere studet; nam sibi persuasit duces hetaeriarum anno 415 a. Chr. circa Magna Dionysia convenisse, ut de Alcibiadis consiliis et bello Siciliensi deliberarent; Pseudo-Xenophontisque libellum summam esse orationis id

[1] Bergk. *loc. cit.*

temporis habitae. Idem docet optimates, re perpensa, in comitiis Alcibiadi suffragatos esse, arbitratos, se, absente exercitu et classe rempublicam facilius eversuros esse.

Ceterum cum sit perspicuum, quasi duas personas in Pseudo-Xenophontis libello loqui—qua de causa Cobeto et C. Wachsmuth placet eum olim dialogi formam habuisse[1]—statuit Muellerus Pseudo-Xenophontem adversarii cujusdam sententias saepissime respexisse. Etenim censet optimates tunc temporis in duas factiones divisos esse quas vernaculo sermone "*ultras*" et "*doctrinairs*" nuncupat—quarum haec non dubitavit, instituta Solonis deletis Ephialtis et Clisthenis legibus, sine bello civili, integra Atheniensium potentia, restitui posse, altera contra persuasum habuit popularem reipublicae formam non nisi vi et armis, amisso maris imperio, evertendam esse. Quae opiniones, Muelleri sententiam si sequimur, in optimatium castris, cum orationibus tum scriptis agitabantur atque inter alios Pseudo-Xenophon extremae factionis placita exposuit: adversarius autem cujus sententiae passim notantur non alius fuit ac Critias. Conicit enim Muellerus Critiam tanquam moderatae factionis patronum paullo antea easdem fere quaestiones tractavisse.

Muellerum tamen fugit Pseudo-Xenophontis *Rempublicam* nihil fere cum veris Critiae *Politiis* commune habere: neque Boeckhii errorem vitavit, ratus illud Pollucis διαδικάζειν huc pertinere. Nam confessus Boeckhii rationem falsam esse, putat Pseudo-Xenophontem, more disputantium non sententias modo sed etiam ipsa adversarii verba repetiisse: unde colligit διαδικάζειν, primum a Pseudo-Xenophonte, deinde a Boeckhii grammatico translatum esse. Qua argumentatione sibi persuasit Pollucem a grammatico pendere, cui Critiae *Respublica Atheniensium* quaedam nota erat—non Pseudo-Xenophontis libellus, sed commentatio similis, quae id opusculum provocavit. Ceterum ut modo cognovimus parum est credibile illud Pollucis διαδικάζειν cum Pseudo-Xenophonte cohaerere et pari casu, ni fallor, accidit ut sententiam apud Pseudo-Xenophontem reperi-

[1] Cf. Cobet. *Mnemosyne*, VII. 387. C. Wachsmuth, *Commentatio de Xenophontis qui fertur libello* Ἀθηναίων πολιτεία.

amus, quae judicio a Critia de Cimone lato satis apte respondet;[1] nam, ut supra est demonstratum, Critias non in *Politiis* sed in *Homiliis* de Cimone disseruit. Ex ejusmodi conjecturis nihil lucramur: ea autem majoris sunt momenti, quae Muellerus de Critia et Quadringentis disputat, nam cardo totius argumentationis in hac re versatur. Quapropter res a Critia in republica administranda gestas accuratius scrutari oportet.

Testis est Lycurgus eum anno 411 a. Chr. Phrynichum, paullo antea a sicariis interemptum majestatis accusasse rogationemque tulisse, quae proditoris corpus effossum extra finis Atticae deportari jussit.[2] Plutarchus autem narrat Critiam eodem anno decreti auctorem fuisse quod Alcibiadem in patriam revocavit:[3] Cui Nepotis testimonium non obstat, tradit enim Alcibiadem "suffragante Theramene" rediisse: quae verba ita accipere possumus, ut statuamus, Theremenem rogationi a Critia latae suffragatum esse.[4] Ceterum Diodorum non ita interpretari licet: nam verbis expressis asseverat unum Theramenem Alcibiadis reditum effecisse.[5] Quae fama unde orta sit nescio: versus contra, a Plutarcho adlegati, aperte demonstrant Critiam, re vera, auctorem decreti fuisse. Unde satis elucet, quomodo id temporis in Alcibiadem animatus fuerit: Phrynichus enim quem tanta saevitia insectatus est Alcibiadi quoque odiosissimus fuit.[6]

Ceterum haud multis annis postea—ante proelium apud insulas Arginusas factum—Critias exsul in Thessalia morabatur[7] neque dubium est quin haec res cum illa Cleophontis accusatione arctissime cohaereat.[8] Qua occasione a demagogo sit postulatus ambigitur: mihi tamen ea ratio maxime arridet, quae hanc causam et Critiae exsilium cum Alcibiadis fortuna conectit.[9] Quid enim miri si Athenienses, postquam hunc capitis damnaverunt, in eum qui Alcibiadis reditus auctor fuerat

[1] ὅτε (sc. Ἀθηναῖοι) εἵλοντο Λακεδαιμονίους ἀντὶ Μεσσηνίων, ἐντὸς ὀλίγου χρόνου Λακεδαιμόνιοι καταστρεψάμενοι Μεσσηνίους ἐπολέμουν Ἀθηναίοις. Pseud.-Xen. III. 11. Cf. Fr. 11.

[2] *Test. Ant.* II. 2.

[3] *Test. Ant.* II. 3.

[4] *Test. Ant.* II. 4.

[5] *Test. Ant.* II. 5.

[6] Cf. Thuc. VIII. 68. Φρύνιχος . . . δεδιὼς τὸν Ἀλκιβιάδην.

[7] *Test. Ant.* II. 7, 8.

[8] *Test. Ant.* II. 6. Cf. p. 19.

[9] Cf. E. Curtius, *Gr. Gesch.* II. 788.

animadverterunt? Cui opinioni illud minime obstat quod postea triginta viri Alcibiadem a Lacedaemoniis occidendum curaverunt.[1] Nam etiamsi in Grotii opinionem non descendimus, cui placuit Lacedaemonios sua sponte Alcibiadem interfecisse, in memoria tenendum est Critiae potestatem tunc a Lacedaemoniis pependisse, cui Alcibiades infestissimus fuit. Praeterea, ni fallor, Critiae et Alcibiadis amicitia minus virtute quam utilitate nixa est, ita ut facile credam utrumvis, jubente necessitate, amico mortem inlaturum fuisse. Apparet igitur Critiam annos complures Alcibiadis socium fuisse.

Nunc quaeramus quomodo Critias in Quadringentos animatus fuerit. Atque id profecto luce clarius est, virum qui, prima data occasione, in Phrynichum invectus, partes Alcibiadis amplexus sit, non inter duces optimatium fuisse. Quam opinionem locus ille Xenophontis confirmat, ubi Theramenes, quamvis a Critia castigatus, quippe qui socios turpissime deseruerit, ne uno quidem verbo indicat Critiam unquam partes ita mutasse.[2] Quod certe fecisset, si Critias a Quadringentis ad Alcibiadem aperte transîsset. Quibus argumentis et praeterea Thucydidis silentio nixus Schleicherus Critiam e numero Quadringentorum eximit, Grotiumque sequutus statuit, auctorem orationis in Theocrinem—sive Demosthenes sive quis alius fuerit—falsissime Quadringentorum factionem ad Lacedaemonios in Eetioniam recipiendos conjuratam '*οἱ περὶ Κριτίαν*' nuncupasse.[3] Quae verba vix alia ratione explicari possunt: nam ut ipse Muellerus confitetur, fieri non potest, ut Critias huic factioni, acerrimis Lacedaemoniorum sociis praefuerit. Idem tamen jure contendit Lysiae testimonium majoris esse momenti: hic enim asseverat viros triginta, nullo excepto, Quadringentorum factionis participes fuisse.[4] Quae res ab oratore plane exaggerata est—videlicet Theramenes nunquam in exsilium abiit—sed vix est credibile Lysiam tantam levitatem admisisse, ut in re audientibus notissima non in Theramenis tantum sed etiam in Critiae vita describenda

[1] *Test. Ant.* II. 15, 16. [2] Xen. *Hist. Graec.* II. 3, §§ 35–49.

[3] *κατασκάψας τὴν Ἠετιωνείαν εἰς ἣν Λακεδαιμονίους ἔμελλον οἱ περὶ Κριτίαν ὑποδέχεσθαι.* In Theocrin. p. 1343. Cf. Schleicher, *op. cit.* 9, 10.

[4] *οἱ τριάκοντα καὶ ἡ βουλὴ ἡ ἐπὶ τῶν τριάκοντα βουλεύουσα, οἳ αὐτοὶ ἦσαν ἅπαντες τῶν τετρακοσίων των φυγόντων.* Lys. *In Agor.* 74. Cf. Scheibe, *Oligarchische Umwälzung*, 109.

erraverit. Praeterea Aristoteles Lysiae suffragari videtur: nam in *Republica Atheniensium* narrat tyrannos jus suffragii omnibus ademisse, qui vel Quadringentis restitissent vel eos adjuvissent, qui Eetioniam delevissent.[1] Quod cum hoc tantum consilio factum sit, ut Theramenes per speciem quandam juris interficeretur,[2] perspicuum est, auctores decreti—et cum ceteris Critiam—Quadringentis non restitisse. Quae cum ita sint testimonia antiqua demonstrare videntur Critiam inde ab initio Alcibiadis socium fuisse; Quadringentis autem non ausum resistere huic factioni invitum accessisse, et per ejus regimen quam maxime quievisse, deinde prima data occasione Alcibiadis partes aperte amplexum esse. Quapropter prorsus est improbabile eum tempore quo Muellerus Pseudo-Xenophontis libellum conscriptum esse censet, se optimatium consiliis ita immiscuisse, ut placita ejus in oligarchorum concionibus sint agitata. Potius in numerum Alcibiadis sodalium est redigendus quos Nicias apud Thucydidem notat.[3] Quibus cognitis manifestum est Critiam Pseudo-Xenophontis adversarium non fuisse, ita ut nihil causae habeamus cur Muellero in hac re suffragemur.*

[1] Aristot. *Ἀθηναίων πολιτεία*, 37.

[2] *ἔγνωσαν τῶν μὲν ἄλλων τὰ ὅπλα παρελέσθαι Θηραμένην δὲ διαφθεῖραι τόνδε τὸν τρόπον· κ. τ. λ.* Aristot. *loc. cit.*

[3] *οὓς ἐγὼ* (sc. *Νικίας*) *ὁρῶν νῦν ἐνθάδε τῷ αὐτῷ ἀνδρὶ παρακελευστοὺς καθημένους φοβοῦμαι*, Thuc. VI. 13. Cf. Wilamowitz, *op. cit.* I. 161.

*Hic pauca de Callaeschro illo disserenda sunt, qui, teste Lysia, una cum Pisandro, Theramenis aemulus sub regimine Quadringentorum fuit. Nam cum nomen Callaeschri in Critiae familia occurrat plerisque placet Lysiae Callaeschrum Critiae necessarium fuisse. Itaque Blassius summa confidentia affirmat eum Critiae patrem fuisse, cui nomen certe Callaeschro fuit. At in *Charmidae* prooemio traditur Critiam initio belli Peloponnesiaci tutorem patruelis Charmidae fuisse. Quod officium ipse Critiae pater si vixisset, haud dubie suscepisset. Quis enim credat filium, patre vivo, patruelis tutorem factum esse? Unde perspicuum est Callaeschrum, Critiae patrem, jam Periclis aetate mortem obiisse. Rationes temporum non prohibent quominus putemus Callaeschrum Critiae fratrem fuisse. Sed Critias, quippe qui nomen avi tulerit, videtur natu maximus fuisse atque satis est improbabile fratrem juniorem majorem auctoritatem habuisse quam ipse Critias. Accedit quod Critiae fratris nusquam mentio fit, quamvis vix credibile sit, Platonem, cujus erat in cognatos pietatis, hunc unum ne verbo quidem laudavisse. Droyseni conjecturam, quae Lysiae Callaeschrum Critiae filium fuisse contendit, simplici computatione refellere licet: nam Critias, paucis tantum annis ante 450 a. Chr. natus, nullo modo filium habere potuit, qui anno 411 Theramenis, patris aequalis, aemulus fuerit. Itaque cum Lysiae Callaeschrus nec pater nec

§ 4. Perspicuum est Aristotelem in *Republica Atheniensium* conscribenda commentatione optimatis cujusdam saepissime usum esse: quae res mentes virorum doctorum in Critiae *Politias* denuo intendit. Itaque postquam Hellerus[1] et Nissenus[2] conjecerunt Critiam Aristotelis auctorem fuisse, F. Duemmler peculiarem commentationem ad hanc opinionem justis argumentis stabiliendam conscripsit:[3] quae paullo accuratius est examinanda. Atque ab initio propterea offendo quod Duemmlerus, Bachium sequutus, judicia de Themistocle, Cleone, Cimone —quae ut jam cognovimus, in aliis libris exstabant—ad *Rempublicam Atheniensium* referenda esse existimat: qua de re superiore dissertationis parte satis disputavimus.

Summa argumentationis, qua Duemmlerus Aristotelis et Critiae scripta conectere studet, in Solone versatur, et praecipue in eis quae de aeris alieni remissione traduntur.[4] Etenim Stagirita narrat, Solonis amicos, de hoc consilio certiores factos, agros aere alieno emisse; deinde Solonis legibus abusos pecuniam creditoribus non solvisse; hac ex fraude divitias earum gentium originem duxisse, quae Athenis *παλαιόπλουτοι* appellatae sunt: idem, calumniis optimatium repudiatis, negat Solonem, virum honestissimum, de patria optime meritum, fraudis participem fuisse. Plutarchus autem, quamquam rem in eundem fere modum tradit, haec tria addit: nomina Solonis amicis Cononi, Cliniae, Hipponico fuisse; eos propter fraudem *χρεωκοπίδας* apellatos

frater, nec filius Critiae fuerit, eo ducimur, ut Callaeschrum illum agnoscamus qui hoc ipso tempore, archonte Callia, praefectus aerarii fuit. Atque illud mihi maximam admirationem commovet, quod Muellerus, verba Lysiae contra omnem codicum auctoritatem emendare non dubitat, ut lectio efficiatur, quae rationi suae faveat. Nimirum putat Lysiam *Κριτίαν* scripsisse: deinde grammaticum nescio quem *Καλλαίσχρου* addidisse: postea *Κριτίαν* excidisse ita ut primum *Καλλαίσχρου* deinde *Κάλλαισχρον* exstiterit. Quibus mutatis Lysias testis factus est Critiam et Theramenem, ut sub tyrannorum, ita sub Quadringentorum regimine aemulos fuisse: sed conjecturae tam audaci, ne uno quidem argumento e codicum conditione petito, ego vero nullo modo fidem adhibere possum. Cf. Lys. *In Eratosth.* 66; C. I. A. 134, 135; Blass, *Attische Beredsamkeit,* I. 257; Droysen, *Rhen. Mus.* IV. (1836) 529.

[1] Cf. Heller, *Quibus auctoribus Aristoteles in Republica Atheniensium conscribenda usus sit*, p. 53.

[2] Nissen, *Rhen. Mus.* XLVII. 196, 201.

[3] Duemmler, *Hermes*, XXVII. 260.

[4] Aristot. Ἀθ. πολ. 6; Plut. *Solon*, 15.

esse; Solonem se criminis facillime absolvisse, quippe qui ipse per leges suas quinque vel quindecim talenta amiserit. Plutarchus igitur et Aristoteles adeo consentiunt, ut Duemmlerus satis verisimiliter colligat Plutarchum e fontibus Peripateticis hausisse. Ea tamen minus certa sunt, quae idem vir doctissimus de Plutarchi additamentis disserit.

Etenim putat Aristotelem de quinque illis talentis propterea silere, quod a scriptoribus popularibus ad optimatium crimina refellenda ficta sint: deinde ex nominibus Cononis Cliniae Hipponici concludit hanc partem criminis aetate exstitisse quo horum nepotes—Conon, Alcibiades, Callias—floruerunt: eodem tendere cognomen Χρεωκοπίδαι, quod ad similitudinem illius Ἑρμοκοπίδαι formatum esse videatur. Quae cum ita sint Duemmlerus contendit haec tria criminis elementa originem duxisse a libello quod ultima statione belli Peloponnesiiac publici juris factum sit. Attamen eum in eo erravisse existimo, quod putat hunc libellum Aristotelis narrationi subesse: qui cum de "*Chreocopidis*" sileat incertum est utrum Plutarchi fonte usus hanc famam de consilio omiserit, an alio ex libello hauserit.

Duemmlerus autem, cum persuasum habeat, omnia quae de Solone narrantur ab eodem fonte manare, quaerere pergit, quis Plutarchi auctor fuerit; neque difficultates ignorat, quae ejusmodi investigationem impediunt. Nam Critiae tempore, ut ipse confitetur, libelli politici argumenti tam frequentes fuere, ut perdifficile sit singulorum vestigia distinguere.[1] Sperat tamen nos de hac fama non frustra investigaturos esse: paucos enim Athenis ausos esse Solonem calumniari. Statim a principio contendit auctorem extra factionem Quadringentorum quaerendum esse, ratus haec crimina propterea a Quadringentis aliena esse, quod decretum, a quo potentia eorum exorta est, Solonis instituta civibus restituenda proposuit.[2] Quae res, mea sententia, minoris est momenti. Quis enim demonstrare potest Quadringentos ad unum Solonis laudatores fuisse? Sed ut Duemmlerum sequamur, a Quadringentis ad triginta viros transit, affirmatque auctorem, quoniam unus e tyrannis fuerit, idcirco Critiam fuisse: sed demonstrare omittit

[1] Cf. Wilamowitz, *op. cit.* I. 169. [2] Cf. Aristot. Ἀθ. πολ. 29.

unum Critiam inter viros triginta libellum politici argumenti scribere potuisse. Cononis enim et Alcibiadis mentio, quam adfert, nihil ad rem pertinet: nam odium in duces populares et Lacedaemoniorum inimicos omnibus tyrannis commune fuit.

Magnam illam difficultatem, quae neminem fugere potest—Critiam Solonis memoriae quam apud Platonem tanta pietate celebrat non obtrectaturum fuisse—Duemmlerus mirum in modum expedire studet, ratus Critiam, Solonis versibus a Cleophonte adlegatis provocatum,[1] poetam calumniatum esse. Quod prorsus est improbabile. Nam e Platonis scriptis elucet Solonem, quamvis hoc uno loco Critiam flavum merito castigaverit, in universum Dropidae familiam summis laudibus extulisse atque apud eam semper in honore fuisse. Quae res aperte demonstrat obtrectatorem Solonis non Critiam fuisse. Quae cum ita sint Duemmlero nullo modo assentiri possum.

Deinde Duemmlerus ad ea transit, quae Aristoteles de Solonis legibus alibi tradit, contenditque haec quoque a Critia manare. Etenim Stagirita eorum sententiam repudiat, quibus placuit Solonem patriae maxime nocuisse, quippe qui non modo judicia instituerit, sed leges de consilio ambiguas sanxerit, quo lites saepius fierent.[2] Quae fama haud dubie apud optimates orta est: unde tamen non licet colligere auctorem unum e tyrannis fuisse. Nihilominus Duemmlerus hanc opinionem tueri studet profert, eis nixus quae Aristoteles de initio tyrannorum potestatis tradit. Etenim narrat eos, deletis Ephialtis institutis, Solonis quoque leges emendasse quo *simpliciores* fierent. Ceterum nusquam traditur eos legum obscuritatem Soloni vitio vertisse. Quid enim miri si, tot annis elapsis, leges Solonis aetate luce clariores, exitu quinti saeculi ambiguae factae sint? Illud quoque hanc rem cum Solonis obtrectatoribus conecti vetat, quod auctores emendationis non principes tyrannorum factionis fuerunt: nam ipso Aristotele teste, res omnium fere consensu facta cives summo gaudio affecit, tanquam justi et moderati regiminis documentum.[3] Itaque pro parte mea Duemmleri argumentis non ita confidere possum, ut credam Aristotelem aliquid e Critiae libris hausisse.

[1] Cf. *Test. Ant.* II. 6. [2] Aristot. Αθ. πολ. 9; *Pol.* II. 12.

[3] ἐφ' οἷς ἔχαιρον ἡ πόλις γιγνομένοις ἡγούμενοι τοῦ βελτίστου χάριν ποιεῖν αὐτούς. Aristot. Αθ. πολ. 35.

Neque tamen Duemmlerus in eis quae hucusque commemoravi acquievit. Nam sibi simili ratione persuasit se Critiae vestigia apud Isocratem quoque detexisse. Atque imprimis locum e *Panegyrico* adlegat, ubi Athenienses quidam castigantur, qui res a patribus per quintum saeculum gestas despicere ausi scelera a populo Atheniensium patrata recensere solebant, ipsi autem reipublicae praefecti patriae maxime nocuerunt.[1] Quae convicia, ut e verbis ᾑροῦντο δὲ τῶν Εἱλώτων ἑνὶ (sc. Λυσάνδρῳ) δουλεύειν apparet, ad scelera tyrannorum spectant: unde tamen minime sequitur libellum ab uno e tyrannis conscriptum Isocratis animo obversatum esse. Nihil enim nos prohibet existimare, oratorem non in mortuos invectum, sed potius de sermonibus vel scriptis aequalium cogitavisse. Nam minime est improbabile, quod tamen pro probabili Duemmlerus, Isocratem talia crimina ab aequalibus audivisse. Versus enim

μνῆμα τόδ' ἐστ' ἀνδρῶν ἀγαθῶν οἳ τὸν κατάρατον
δῆμον 'Αθηναίων ὀλίγον χρόνον ὕβριος ἔσχον[2]

quamvis vix in sepulchro inscripti, ostendunt tyrannorum sententias non cum tyrannide exstirpatas esse. Quae cum ita sint nihil causae habemus cur credamus Isocratis orationem tam arcte cum tyrannis cohaesisse, ut adversarius ejus inter viros triginta sit quaerendus.

Denique Duemmlerus ad Critiae *Rempublicam Atheniensium* convicia refert, quae in Plutarchi Pericle exstant, ubi Athenienses ludibrio habentur, qui more puellae procacis urbem sociorum spoliis exornaverint;[3] ratus haec audaciora esse, quam quae a comicis poetis dici potuerint, atque idcirco tyrannidis tempore publici juris facta esse. Attamen mihi potius videntur haec opprobria odium redolere quo ipsius Periclis aequales in eum sunt invecti: quapropter in Duemmleri ratione acquiescere non possum.

Itaque postquam viri doctissimi tantam operam in Critiae *Republica* denuo eruenda et illustranda Atheniensium frustra consumpserunt, prudentis est, confiteri, nihil de hac re cognosci

[1] Iscoc. *Panegyr.* §§ 110, 111.

[2] Cf. Wilamowitz, *op. cit.* I. 177: "*Als Zeugnis für die Stimmung ist es verwendbar.*"

[3] Plut. *Per.* 12.

posse. Non ausim negare Critiam plus quam duas *Politias* conscripsisse: hoc tamen persuasum habeo scientiam nostram libellis de Lacedaemoniis et Thessalis esse definitam. Atque re vera minime est improbabile duos tantum libellos consilio *Politiarum* suffecisse. Nam ponamus tanquam summum finem in opere suo condendo Critiam sibi proposuisse descriptionem et comparationem duarum civitatum, quarum bona altera, nimirum Lacedaemoniorum, altera mala, nimirum Thessalorum, esset: jam ut talis operis imaginem aliquam saltem nobis informare possimus, quasi speculo quodam uti licet simili Platonis opere, quod *Critias* inscribitur ubi Athenae et Atlantis eodem modo inter se respondent. Quae profero, non ut doceam rem ita se habuisse, sed ut conjecturis de *Republica Atheniensium* rationem non minus probabilem opponam.

Spero ea quae de singulis Critiae libris disputavi lectori persuasura esse, eum, si non de patria, de Atticis litteris saltem bene meritum esse. Etenim propterea memorabilis est, quod Socratis et sophistarum disciplinam tam arcte conjunxit ut modo Socraticus[1] modo sophistes nuncupetur: qua in re morem suae aetatis repraesentat. At si quis tyranni scelera—quae nec defendi nec condonavi—indignatus nihil laudis concedere velit, in memoria teneat se, non mihi sed primo et praestantissimo Critiae laudatori, ipsi Platoni, fidem negare.

[1] *οἱ περὶ Κριτίαν καὶ Ἀντισθένη καὶ Ξενοφῶντα Σωκρατικοί*, *Test. Ant.* V. 5.